

Nemzeti Tájstratégia (NTS) Környezeti Vizsgálat

(egyeztetési tervezet)

Készül a Földművelésügyi Minisztérium, Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztály koordinálásával

Budapest, 2016. október

Tartalomjegyzék:

1. A Nemzeti Tájstratégia környezeti értékelésének kidolgozási folyamata	4
1.1. Előzmények	4
1.2. A környezeti vizsgálat kapcsolódása a tervezési folyamathoz, javaslatok hatása a stratégia alakulására	5
1.3. Nyilvánosság bevonása	6
1.4. Környezeti értékelés készítéséhez felhasznált adatok forrása	8
2. A Nemzeti Tájstratégia ismertetése	8
2.1. A stratégia céljainak, tartalmának összefoglaló ismertetése, kiemelve a környezeti értékelés készítése szempontjából fontos részeket	8
2.2. A stratégia összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal, stratégiákkal.....	10
Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (2014-2020),.....	11
Országos Területrendezési Terv (OTrT).....	12
Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024	12
Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2014-2025 kitekintéssel 2050-re,.....	14
Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020,.....	15
Nemzeti Vízstratégia (Kvassay Jenő Terv)	16
Nemzeti Erdőstratégia.....	16
Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia (NKIFS 2014-2050)	17
3. A stratégia környezeti hatásainak és következményeinek feltárása	19
3.1. Az NTS céljainak összevetése nemzetközi, közösségi, országos környezet- és természetvédelmi célokkal.....	19
4. Nemzeti Környezetvédelmi Program (4. NKP 2015-2020)	19
A biológiai sokféleség megőrzésének 2015-2020 közötti időszakra szóló stratégiája	20
4. Nemzeti Természetvédelmi Alapterv	21
3.2. A környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése a stratégiában, illetve a célok környezeti szempontú konzisztencia vizsgálata	22
3.3. A jelenlegi hazai környezeti, táji állapot stratégiával releváns elemeinek ismertetése	23
3.4. A fennálló környezeti folyamatok, konfliktusok, problémák leírása és várható alakulása, ha a stratégia, nem valósulna meg.....	28
3.4.1. A Stratégia ideális megvalósítása – a táj, mint közös élettér és életfeltétel	28
3.4.2. A Stratégia megvalósulása nélküli tájváltozási folyamatok	29
3.5. A stratégia megvalósulásával közvetve vagy közvetlenül környezeti szempontból negatív hatást kiváltó tényezők feltárása	32
3.6. A stratégia megvalósulása esetén várható közvetett vagy közvetlen hatások előrejelzése (különös tekintettel a környezeti elemekre /földre, levegőre, vízre, élővilágra,	

épített környezetre, ez utóbbi részeként az építészeti és régészeti örökségre/, a környezeti elemek rendszereire, folyamataira, szerkezetére, különösen a tájra, településre, klímára, természeti (ökológiai) rendszerre, Natura2000 területekre, a biodiverzitásra, valamint az emberek egészségi állapotára, társadalmi, gazdasági változásokra).....	32
3.7. Országhatáron átnyúló hatások	35
4. Javaslat környezeti szempontú intézkedésre	35
4.1. A stratégia megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, a tervben, illetve programban szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre.....	35
4.2. Javaslat olyan környezeti szempontú előírásokra, feltételekre, amelyeket a stratégia által befolyásolt más terveknél figyelembe kell venni	35
5. Monitorozási javaslatok és indikátorok meghatározása.....	36
5.1. A terv érvényesítése során fellépő környezeti hatásokra vonatkozóan indikátorok meghatározása, monitorozási javaslatok értékelése	36
5.2. Végrehajtást segítő intézkedések – Követő intézkedések (follow up).....	37
6. Közérthető összefoglaló.....	39

1. A Nemzeti Tájstratégia környezeti értékelésének kidolgozási folyamata

1.1. Előzmények

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2000. október 20-án – 10 ország részvételével – elfogadta az Európai Táj Egyezmény (továbbiakban: Tájegyezmény) szövegét, és az Európa Tanács főtákarára felhívta az Európa Tanács valamennyi tagállamát a Tájegyezményhez való csatlakozásra. Hazánk a Tájegyezményt 2007-ben ratifikálta, és a kihirdetéséről a *Firenzében 2000. október 20-án kelt, az Európai Táj Egyezmény kihirdetéséről szóló 2007. évi CXI. törvény* rendelkezik.

A Tájegyezmény szerint az aláíró felek garantálják, hogy:

- a tájat – mint az emberi környezet meghatározó komponensét, a természeti és a kulturális örökség sokféleségének kifejezőjét és az önazonosságuk alapját – törvényben ismerik el;
- a tájak védelemére, kezelésére és tervezésére kiterjedően tájpolitikát alkotnak;
- a tájpolitikában foglaltak megvalósítása érdekében intézkedéseket tesznek a közvélemény, a helyi hatóságok és más szereplők bevonásával;
- a tájat integrálják a regionális és településtervezési politikákba, csakúgy, mint a kultúr-, környezet-, agrár-, társadalom- és gazdaságpolitikákba és minden olyan koncepcióba és stratégiába, amely közvetett, vagy közvetlen hatással van a tájra;
- növelik a tájjal kapcsolatos fogékonyságot, tudatosságot minden döntési szinten, a különböző társadalmi csoportok és egyének körében;
- növelik a lakosság és civil szervezetek részvételét a döntéshozatalban;
- lépéseket tesznek annak érdekében, hogy a tájjal kapcsolatos képzést, továbbképzést kiterjesszék más szakterületekkel foglalkozó szakemberekre is.

A törvényben nevesített szakterületekért felelős tárcák 2009-ben hozták létre az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Bizottságot (a környezetvédelmi és vízügyi miniszter, az oktatási és kulturális miniszter, valamint a nemzeti fejlesztési és gazdasági miniszter 18/2009. (X. 30.) KvVM–OKM–NFGM együttes utasítása az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Bizottságról). A Bizottság jogutódja, az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Munkacsoport a létrehozásáról szóló 1189/2012. (VI. 11.) Korm. határozat alapján kezdett működni, és a 2013 februárjában készített munkatervébe „P-4” sorszámú feladatként már megjelent a „Nemzeti tájstratégia megalkotása”. A feladat részletezése szerint a stratégia célja a „tájtervezéssel, a tájvédelemmel, a tájfejlesztéssel és a tájkezeléssel kapcsolatos célokat, intézkedéseket, feladatokat integráló dokumentum”.

A stratégia készítésének keretét az időközben elfogadott, a kormányzati stratégiai irányításáról szóló 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet határozta meg. 2013-ban elkészült „A nemzeti tájstratégia megalkotásának előkészítése – Szakmai háttéranyag – v. 1.0 változata. A Nemzeti Táj Stratégia készítésének szükségességét a 2015 márciusában összeülő Nemzeti Koordinációs Munkacsoport erősítette meg. Mindezek alapján a 2015 júniusában elfogadott 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program szintén „Nemzeti Tájpolitika és stratégia” készítését javasolja. A stratégia szakmai tartalmát a 2015 decemberében az Alapvető Jogok Biztosának és az FM környezetügyért felelős államtitkárságának szervezésében lezajlott műhelybeszélgetés is megalapozta. A felgyorsult szakmai és tárcaközi egyeztetések

eredményeképpen 2016 nyarára állt össze a Nemzeti Tájstratégia (továbbiakban: NTS) első munkaközi dokumentációja.

Az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatának (SKV) elvégzését és a környezeti jelentés készítését az Európai Unió 2001/42 EK irányelv írja elő, hazai szabályozását, részletes tartalmi követelményét a 2/2005. (I.11.) kormányrendelet tartalmazza. A jogszabály 1. § (2) bekezdés a) pontja szerint környezeti vizsgálat lefolytatása szükséges a nemzeti programok készítése esetében is.

Az NTS egyeztetési változatának elkészültével külső szakértő bevonásával megkezdődött a stratégiai környezeti vizsgálat jogszabály szerinti kötelező kidolgoztatása. A stratégia környezeti vizsgálatának elkészítésére a Térinfo Bt. 2016 szeptemberében kapott felkérést.

1.2. A környezeti vizsgálat kapcsolódása a tervezési folyamathoz, javaslatok hatása a stratégia alakulására

A környezeti értékelések készítésének elsődleges célja, hogy az iterációs jelleggel megvalósuló egyeztetési, konzultációs folyamatokon keresztül folyamatos kapcsolat alakulhasson ki a stratégia készítői és környezeti vizsgálat készítői között. A környezeti vizsgálat elvégzésére az NTS elkészítésével párhuzamosan került sor, annak önálló kiegészítő dokumentumaként. Ennek következtében a környezeti értékelés során megismert eredmények hozzájárultak az NTS tartalmának módosulásához, illetve alapanyagot szolgáltattak a tervezéshez.

A környezeti vizsgálatok feladata, hogy a stratégiáknak ne legyen negatív hatása, vagy minimálisra csökkenjen a nem kívánt környezeti konfliktus, valamint hozzájáruljon a hosszú távú fenntarthatósághoz.

Az NTS és az NTS SKV időbeli összehangolása a következő:

Az NTS és az NTS SKV készítésének ütemezése		határidők
1.	Az NTS helyzetértékelő részének munkaközi egyeztetési anyagának elkészülte és szakértői egyeztetésre küldése	2016.03.01.
2.	Az NTS – szakértői és ágazati munkacsoporti egyeztetés véleményeinek figyelembe vételével készült – FM-en belüli egyeztetési anyagának elkészülte	2016.07.05
3.	Az NTS tárcaközi véleményezési anyagának elkészülte	2016.09.06.
4.	Az NTS SKV-hoz kapcsolódó tematika kiküldése	2016.09.26.
5.	Az NTS SKV-hoz kapcsolódó tematika véleményezési határideje	2016.10.26.
6.	Az NTS környezeti vizsgálat tervezetének kiküldése	2016.11.08.
7.	Az NTS környezeti vizsgálat tervezetének véleményezési határideje	2016.12.08.
8.	Az NTS környezeti vizsgálat végleges, záró dokumentációjának átadása	2016.12.10.

1. táblázat. Az NTS és az NTS SKV készítésének ütemezése

1.3. Nyilvánosság bevonása

Az NTS SKV véleményezésére két lépcsőben van lehetőség. A környezeti vizsgálat tervezet tematikájának véleményezésére és a jelentés első változatának véleményezésére egyaránt 30 nap áll rendelkezésre. A tervezett SKV tematika 2016.09.26-án megküldésre, véleményeztetésre került a jogszabályban előírt szakhatóságok, érintettek számára. A tervezett tematikára módosító javaslatait az alábbi táblázat tartalmazza:

Szakhatóság	Javaslat	Válasz
Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőség	Az SKV tematika tartalmával egyetért	
	Az NTS 4.2 Tájvédelem alakulása fejezet csak részben ad áttekintést a jogszabályokról	Sem az NTS, sem a környezeti vizsgálat terjedelme és tematikája nem teszi lehetővé a jogszabályi környezet teljes mélységű feltárását.
	Az államigazgatási tájvédelmi célú véleményezési, engedélyezési eljárások áttekintése	A stratégia megvalósítása során véleményünk szerint kiemelt feladat lesz az engedélyezési eljárások áttekintése.
	Tájváltozási folyamatok nyomán követésének lehetséges intézményi hátterét fel kell mérni.	Az NTS célkitűzései között szereplő feladat
	Az NTS kisebb hangsúlyt fektet a gyorsforgalmi utak környezeti hatásainak vizsgálatára.	Az NTS általában a használati funkciók kifejtésénél foglalkozik az infrastruktúra-hálózatok hatásaival. Az SKV tematikában külön vizsgálatra került a Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia
	Az országon áterjedő hatások értékelésére ki kell térni	Az SKV tartalmát kiegészítjük a határon átnyúló hatások vizsgálatával
	A hulladékok környezeti vizsgálata explicit módon nem jelenik meg a tematikában	A jelenlegi állapot hulladékkal kapcsolatos leírását a 3.4. fejezet az SKV részletezettségének megfelelően tartalmazza.
	Zaj- és rezgésvédelmi intézkedéseket nem tartalmaz a tervezett tematika	nem tartozik az NTS feladatai közé
Országos Tisztifőorvosi Hivatal	nincs módosítási igény	
Földművelésügyi Minisztérium	nincs módosítási igény	
Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság	nincs módosítási igény	
Nemzeti Fejlesztési Minisztérium	nincs módosítási igény	
Miniszterelnökség (Építészeti és Építésügyi Helyettes Államtitkárság)	nincs módosítási igény	
Miniszterelnökség (Kulturális Örökségvédelemért Felelős Helyettes Államtitkárság)	A tartalomjegyzékben a kulturális örökség fogalmat ki kell hangsúlyozni	A javaslatelfogadásra került, a táji kulturális örökségvédelem szerepét kiemeljük.

2. táblázat Az NTS SKV tematikára érkezett vélemények

Az elkészült stratégia környezeti értékelése folyamatosan történik. Az egyeztetés során a környezeti szempontú javaslatok beépítésre kerültek a tervbe. A tematika és az elkészült jelentés véleményezésére a jogszabály szerinti 30 nap áll rendelkezésre 2016. november 8-tól december 8-ig. A véleményeket a kidolgozók elektronikusan az info@terinfo.hu címen vagy postai úton is Térinfo Bt. 1185 Budapest, Munkács u. 7. címen várják. A beérkezett vélemények összegzése a véglegesített környezeti jelentés mellékleteként kerül publikálásra.

A partnerségi egyeztetés keretében az információk az alábbi csatornákon keresztül az érdeklődők számára is hozzáférhetővé vált.

Honlap

Az NTS és a környezeti értékelés egyeztetési dokumentációja valamint az eljárással összefüggő összes nyilvános dokumentum közzétételre kerül a kormány honlapján: <http://www.kormany.hu/hu/dok?source=3&type=302#!DocumentBrowse>

Papír alapú hozzáférés

Nyomtatott dokumentációk megtekintése az FM hivatali helyiségében lehetséges munkaidőben (1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 11.).

Aktív tájékoztatás

Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala és az FM Környezetügyért, Agrárfejlesztésért és Hungarikumokért Felelős Államtitkársága közös rendezésében műhelybeszélgetésre került sor 2015. december 2-án a Tájegyezmény végrehajtásáért felelős más intézmények, valamint a tudományos kutatás, gyakorlati alkalmazás, tervezés szakemberei, a szakmai és környezetvédő civil szervezetek képviselői részvételével. A műhelybeszélgetés aktív párbeszédet nyitott a magyar táj állapotának elemzéséről, értékeléséről, az államigazgatás tájalkításban betöltött szerepéről és felelősségéről, egyúttal lehetőséget teremtett a kutatóintézetek, az egyetemek valamint a civil szervezetek számára, hogy ajánlásokat fogalmazzanak az NTS-hez.

Általános véleményadási lehetőség

Az internetes honlapon a munka aktuális anyagai elérhetők, illetve elérhetők lesznek, velük kapcsolatban bárki véleményt és észrevételt küldhet az FM részére levélben vagy email-en. A vélemények és észrevételek megadására a nyilvánosságra hozatal időpontjától legalább 30 nap határidőt biztosított.

A beérkező társadalmi vélemények figyelembevétele

Az előzetes környezeti vizsgálat határidőre beérkezett véleményeit feldolgozzuk és a vizsgálatban résztvevő szakértők azokat figyelembe veszik a dokumentációk véglegesítésekor.

1.4. Környezeti értékelés készítéséhez felhasznált adatok forrása

Az NTS készítéséhez és a környezeti vizsgálatához új felmérések nem készültek. Az SKV során a tájstratégia témakörében elérhető tervek, tanulmányok, kutatási jelentések, programok, stratégiák, jogszabályok kerültek felhasználásra.

Az értékelés során az alábbi programok, tervek, tanulmányok adatbázisok és azok adatai kerültek felhasználásra:

- Országos Területrendezési Tervről szóló - módosított 2014. január 1-től hatályos - 2003. évi XXVI. törvény (OTrT);
- Vonatkozó jogszabályok, szabványok;
- Szakmai tanulmányok, elemzések, programok;
- Ágazati stratégiák;
- Országos koncepciók, programok (OFTK, NFFK, NKP, NTA);
- Környezet védelméért felelős szervek által előzetes véleményezési eljárásban, illetve előzetes egyeztetések során közölt információk, adatok;
- Illetékes szakhatóságok adatszolgáltatása.

2. A Nemzeti Tájstratégia ismertetése

2.1. A stratégia céljainak, tartalmának összefoglaló ismertetése, kiemelve a környezeti értékelés készítése szempontjából fontos részeket

Az elkövetkező években, évtizedekben Európának és hazánknak számos kihívással kell szembenéznie. Ezek közé tartozik a fenntarthatóság követelményeinek való megfelelés, a várható energiaválság kezelése, az éghajlatváltozás, a biológiai és táji sokféleség csökkenésének megállítása, a demográfiai átalakulás, elöregedés, a migráció. A speciális, szűk területre fókuszáló ágazati stratégiákon túl szükség van olyan komplex ágazatok közötti, azokat összefogó, holisztikus szemléletű stratégiára, amely közvetlenül a táji adottságok, erőforrások védelmével, hasznosításával, a táj alakulásával foglalkozik. Ez a stratégia Nemzeti Tájstratégia. A tájstratégia alapja a Magyarországon 2008. február 1-jén hatályba lépett Tájjegyzmény. A Tájjegyzmény végrehajtásáról a természetvédelemért felelős miniszter gondoskodik a kulturális örökség védelméért felelős miniszterrel egyetértésben, valamint a területfejlesztésért és területrendezésért felelős miniszterrel együttműködve.

Az első Nemzeti Tájstratégia (NTS) küldetése az Európa Tanács által rögzített széleskörű feladat-meghatározás alapján a Tájjegyzményben megfogalmazott elvek figyelembevételével az alábbi pontokban foglalható össze:

1. Komplex holisztikus látásmód kialakítása és elfogadtatása a táj használatában, illetve a tájhasználatokkal érintettek körében.
2. A tájat, mint az élővilág és benne az ember lételemét, a környezetminőség alapvető letéteményesét az ágazati politikák megalapozó szemléleti elemévé tenni és a meghatározott kiemelt értékvédelmi szempontok alapján lehatárolt területeket és funkciókat védeni, megőrizni.
3. Az ok-okozati következményeket feltárva a táj állapotát és a kiváltó hatásokat együtt kezelni, rámutatva tájhasználatból adódó felelősségvállalás szükségességére.

A Nemzeti Tájstratégia számba veszi a nemzetközi elvárásoknak való megfelelés hazai helyzetét, bemutatja a legmeghatározóbb tájváltozási folyamatokat, a folyamatok hajtóerejét és a hazai táj állapotát. A stratégia elsősorban a lehetőségekre épít, a következő három horizontális elvet tartva szem előtt:

1. Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme;
2. Bölcs és takarékos területhasználat;
3. Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás.

Az NTS az átfogó helyzet elemzés fejezetben feltárja a múlt századbeli tájalakulást, a tájhasznosítás mozgatórugóit, változási irányait, a tájpolitika részletes alakulását az 1935. évi erdőtörvénytől kezdve napjainkig. Végigveszi a hazai tájakat alakító hajtóerőket, a tájak alakulását befolyásoló ösztönző rendszereket, a környezeti tudatosság és a tájidentitás változását.

A Nemzeti Tájstratégia a magyar táj állapotát befolyásoló tényezőket, azok mozgatórugóit négyes csoportosításban tárgyalja. Ismertetésre kerül a népességszám alakulásának, a gazdasági igény és a természeti erőforrások megújuló képességének kapcsolatrendszere, a tájidentitás csökkenésének kiváltó oka, illetve a védelmi célú intézkedések szerepe. A tájak funkcióit – az ökoszisztéma szolgáltatásokhoz hasonlóan – szabályozó funkciók, védelmi és használati funkciók csoportosításban ismerteti.

Az NTS egyik fő feladata a jelenlegi ismeretek, trendek alapján történő jövőkép vizionálása. A feladat kettős: egyik részről a cél a magyarországi tájak jövőbeni célállapotának bemutatása másrészt ezzel szoros összefüggésben a magyar tájpolitika jövőképe felvázolása.

Az NTS szerint a magyarországi tájak jövőképe öt alappilléren nyugszik, amelyek a következők:

1. A tájat meghatározó környezeti elemek használata fenntartható és integrált lesz.
2. Az értékes hagyományos tájhasználatok fennmaradnak. A degradált helyszínek helyreállítása megtörténik.
3. A természetközeli és az átalakított területeket, továbbá a termeléssel összefüggő tájhasználatot is a változatosság és a gazdagság jellemzi.
4. A beépített területek aránya alacsony marad, nem növekszik, vagy csak a tényleges igényeknek megfelelően növekszik; kompakt, élhető településekhez kötődik.
5. A települések, illetve az örökségi elemek táji beágyazottsága harmonikus.

A stratégia a tájak jövőképén túl megfogalmazza a tájpolitika optimális jövőképét is. Annak érdekében, hogy a hazai tájak jövőképben meghatározott pillérei tartósan biztosítottak legyenek a következő hét tájpolitikai pillér elérése szükséges:

1. A kormányzat komplexen kezelje a táj ügyét.
2. A tájalakító folyamatok rendszer szintű kezelése és ok-okozati nyomon követése váljék jellemzővé.
3. A tervezés fenntartható, kiegyensúlyozott területhasználatokat eredményezzen.
4. Az ország valamennyi tájának általános és differenciált védelme valósuljon meg.
5. A támogatási rendszer és a gazdasági ösztönzők a táj állapotváltozását kedvező irányba mozdítsák.

6. A tájpotenciál hasznosítása a tájkarakter és az értékek veszélyeztetése nélkül történjen meg.
7. A népesség erős tájidentitással rendelkezzen, és táji léptékben hatékonyan együtt tudjon működni.

A két jövőkép összegzéseként fogalmazódik meg az NTS sommázott jövőképe: A fenntartható tájhasználat a táji adottságokon alapuljon.

A stratégia – az átfogó célkitűzés elérése érdekében – három komplex kiemelt célt fogalmaz meg:

1. Tájji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása
(tájji adottságokon alapuló tájhasznosítás kereteinek meghatározása; tájhasználat változásának nyomon követése; tájji adottságokon alapuló tájhasznosítás integrálása a döntési mechanizmusokba; komplex tájszemlélet integrálása a kutatásokba)
2. Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás
(kompakt, klímabarát, értékőrző települések; tájba illesztett infrastruktúrák; tájji adottságokon alapuló termelési funkciók; tájji adottságokon alapuló rekreációs funkciók; jobban működő szabályozási és védelmi funkciók)
3. A tájidentitás növelése
(fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése; társadalmi részvétel növelése; tájjal kapcsolatos képzés, oktatás fejlesztése)

A stratégia Magyarország teljes területét érinti, a megfogalmazott intézkedések jellemzően az egész országot érintik, illetve potenciálisan lefedhetik. A beavatkozások fő letéteményese a kormányzat, amely a kormányprogramban és az ágazati politikákban juttatja érvényre az intézkedések megvalósulását.

2.2 A stratégia összevetése más releváns tervekkel, koncepciókkal, stratégiákkal

Az NTS összevetése a releváns tervekkel, koncepciókkal kettős célt szolgál. A stratégiai előtt készült tervek, koncepciók egyrészt keretet adnak a készülő NTS-nek, másrészt az elkészült stratégia kiindulópontot jelent az elfogadott tervek, koncepciók későbbi módosításánál, továbbá új tervek, stratégiák kidolgozásánál.

Az NTS 2. fejezetében felsorolásra kerültek az elmúlt tíz évben készült stratégiai dokumentumok, amelyek közül kiemelték a tervezők „a területfejlesztést, a fenntarthatóságot, a természeti és környezetállapotot, illetve a természeti adottságokra épülő használatok fejlesztési irányait” meghatározó stratégiákat.

Az NTS kidolgozói minden, a felszínborítást alapjaiban meghatározó, illetve környezetügyi hazai stratégiát feldolgoztak. Megállapítható, hogy **az NTS jól illeszkedik a vizsgált stratégiákhoz, és megfelelő végrehajtási feltételek mellett kölcsönösen erősíthetik egymást** (lásd a jelen dokumentum, azaz az NTS SKV javaslatokat tartalmazó fejezetét).

Tekintettel arra, hogy az elkészült NTS kiindulópontot jelent az elfogadott tervek, koncepciók későbbi módosításánál, továbbá új tervek, stratégiák kidolgozásánál a környezeti vizsgálat során megvizsgáltuk és megállapítottuk, hogy az NTS-nek nincs negatív környezeti hatása.

Továbbá konzisztencia-vizsgálatot készítettünk a következő dokumentumok vonatkozásában:

- Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (2014-2020),
- Országos Területrendezési Terv (OTrT)
- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024,
- Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2014-2025 kitékintéssel 2050-re,
- Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020,
- Nemzeti Vízstratégia (Kvassay Jenő Terv),
- Nemzeti Erdőstratégia 2016-2030,
- Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia (2014-2050)

A fenti dokumentumok esetében megvizsgáltuk és néhány pontban kiemelünk további lényeges kapcsolódási pontokat, amelyekkel az egyes felsorolt stratégiai dokumentumok és az NTS egymást kölcsönösen erősítve, egymással szinergiában biztosíthatják a kitűzött célok elérését.

Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (2014-2020)¹, Az 1254/2012. (VII.19.) Korm. határozat az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió (OFTK) elkészítéséről megteremti a fejlesztéspolitikai és területfejlesztési célok közvetlen összehangolását. A helyzetelemzés NTS-hez kapcsolódó megállapítása szerint a korábbi gyakorlatban kevésbé érvényesült a térségi, táji szemlélet elve, az egyes projektek gyakran nem a helyi igényekhez és adottságokhoz igazodtak, ezért a fejlesztési és területfejlesztési célok összehangolására van szükség. A térhasználatra vonatkozó célok között a vidéki térségek népességeltartó képességének növelését, a kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztését, a területi különbségek csökkentését, a térségi felzárkóztatást és gazdaságösztönzés elősegítését, az elérhetőség és mobilitás biztosítását találjuk.

Az OFTK területi célkitűzései, illetve sematikus lehatárolt területi egységei között egyaránt szerepel – az NTS céljaival is megegyező – környezeti meghatározottságú, turisztikai funkciójú, illetve jó mezőgazdasági adottságú térség. A térhasználatra vonatkozó célok és a funkcionális területi lehatárolások komplex tájpotenciál szemléletet tükröznek, ezért összhangban vannak az NTS szemléletével.

OFTK területi stratégiai céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Az ország makro-regionális szerepének erősítése	●	A célkitűzés nincs közvetlen kapcsolatban a stratégiával, de az NTS hozzájárulhat a makro regionális szerep erősítéséhez.
A többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat	●	Az „Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás”, a táji adottságokon alapuló fejlesztések hozzájárulhatnak az OFTK célkitűzés megvalósulásához.
Vidéki térségek népességeltartó képességének növelése	● ● ●	A „Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás” a „Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme” hozzájárul a helyi népesség megtartó erejének növeléséhez.
Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése	●	A Tájidentitás növelése, a tájkarakter, tájjelleg, tájminőségi célkitűzések figyelembe vétele a

¹ Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, NTH, 2014
<https://www.nth.gov.hu/hu/media/download/321>

		tervezésnél
Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdaságösztönzés elősegítése	● ●	Az elmaradott térségek felzárkóztatása áttételesen szerepe az optimális területhasználatok meghatározásakor.
Összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása	●	Az „Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás” NTS célkitűzés összhangban áll a településrendszer harmonikus fejlődési célkitűzéssel.

3. táblázat Az OFTK illeszkedése az NTS célkitűzéseihez

Országos Területrendezési Terv (OTrT)²

Az OTrT törvény célja, hogy meghatározza az ország egyes térségei területfelhasználásának feltételeit, a műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt térbeli rendjét, tekintettel a fenntartható fejlődésre, valamint a területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek megőrzésére, illetve erőforrások védelmére. Az OTrT az egyik legfontosabb olyan tervezési dokumentum, ahol az NTS céljai a gyakorlatban érvényesíthetők.

OTrT környezetstratégiai céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
1. A társadalmi, gazdasági és környezeti céloknak megfelelő térbeli szerkezet kialakítása,	● ●	A tájszerkezet, tájjelleg, tájkarakter védelem, a táji adottságokon alapuló tájhasznosítás kiemelt helyen szerepel a célkitűzések között, de az OTrT térbeli szerkezet hármass meghatározottságánál a környezeti célokra helyezi a hangsúlyt.
2. A városok – községek, fejlett – elmaradott térségek közötti különbségek mérséklése,	●	Az elmaradott térségek felzárkóztatása áttételesen szerepe az optimális területhasználatok meghatározásakor.
3. Az országos térszerkezet és településrendszer harmonikus fejlődésének elősegítése,	● ● ●	Az „Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás” célkitűzés összhangban áll a településrendszer harmonikus fejlődési célkitűzéssel.
4. A térségi területfelhasználás rendjének meghatározása,	●	A „Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás” hozzájárul a területfelhasználás optimális rendjének kialakításához.
5. A műszaki-infrastrukturális hálózatok összehangolt térbeli rendjének kialakítása,	● ●	Bár az NTS nem határozza meg közvetlenül a műszaki infrastruktúra hálózatát, de a „Természeti erőforrások védelme” révén kapcsolódik az OTrT feladathoz.
6. A területi, táji, természeti, ökológiai és kulturális adottságok, értékek megőrzése,	● ● ●	Az NTS egyik fő célkitűzése a „Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme”
7. A természeti erőforrások védelme.	● ●	A „Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme” és a „Bölcs és takarékos területhasználat” explicit megfogalmazott célkitűzése az NTS-nek.

4. táblázat. Illeszkedés az OTrT céljaihoz

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia 2012-2024³

A keretstratégia alap gondolata, vezérfonala, hogy a „jó élet elképzelhetetlen a természeti erőforrások megfelelő mennyisége és minőségi állapota” nélkül. A természeti erőforrások által nyújtott szolgáltatások (ökoszisztéma szolgáltatások) a természetes és az ember által módosított ökoszisztémák által a társadalom számára biztosított közvetett és közvetlen

² Országos Területrendezési Terv ; http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300026.TV

³ Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia, 2013

hasznokat jelentik. A keretstratégia külön foglalkozik a környezet jelenlegi állapotával és fenntarthatósági célkitűzésekkel. A fenntarthatóság szempontjai között a biodiverzitás megőrzését, a megújuló természeti erőforrások védelmét, az Európában egyedülálló fajgazdagság fenntartását, a táj és a természeti értékek megőrzését, az ökoszisztéma-szolgáltatások kimerítésének megakadályozását emeli ki. További fontos cél a talaj termőképességének fenntartása a természetes területek beépítési sebességének csökkentése, a fenntartható hozamon alapuló gazdálkodás a megújuló erőforrásokkal.

Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégia (NFFK) vonatkozásban felhívjuk a figyelmet az NFFK célkitűzéseivel, másrészt a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács tevékenységével összefüggésben kialakítható együttműködési területekre. Az NFFK rendszerszemléletű megközelítése, amely az emberi, társadalmi, természeti és gazdasági erőforrások felelős használatához segít hozzá, alkalmas arra, hogy egy új, korábban nem alkalmazott területei szinten, a táji szinten meghatározható, alkalmazható fenntarthatósági célokkal, eszközökkel, megoldásokkal és együttműködéssel valósítsuk meg a két stratégia egymást erősítő céljait.

Az NTS mindhárom célterülete jól illeszkedik az NFFK célrendszerébe, illetve egy újabb területi, egyben társadalmi, természeti és gazdasági keretet kínálva a megvalósításhoz. Ez a keret a táj, mint élet-térkategória, alkalmas arra, hogy a helyi lakosság, a helyi gazdaság és az önkormányzás számára áttekinthető együttes keretet jelentsen a társadalom, helyi közösségek és az ökoszisztémák állapotának, az azokat érintő határfolyamatok azonosítására és kezelésére. Ehhez azonban megfelelő belső kapcsolatokra és a természet-ember viszonyrendszer helyreállítására van szükség (lásd az NTS 2. és 3. célját).

Az ökoszisztéma szolgáltatások működésének és összefüggéseinek megértése a tájban a legátláthatóbb a helyi közösségek számára. Az ökoszisztémák megőrzése alapvető feltétele az emberi fejlődéshez szükséges életminőség biztosításának. A tájstratégiával szemben elvárásként fogalmazódik meg, hogy az ökoszisztéma szolgáltatások és az életminőség közötti összefüggéseket kezelni, különböző léptékekben értékelni tudja, amellett, hogy a mozaikos, táji alkalmazkodás jellegű tervezési és kezelési rendszer kialakításához is járuljon hozzá.

Az NFFK célkitűzései és megvalósítása során kiemelt hangsúlyt helyez az értékrendi, szemléleti, illetve intézményi felkészültség javítására, struktúrális változásokat, fejlesztéseket javasolva. Az NFFT intézményi kialakítással és működéssel kapcsolatos elvárási és javaslati jelentős részben erősítik, megfelelő keretet nyújthatnak az NTS megvalósításához és igaz ez fordítva az NTS-ben megfogalmazott javaslatokra vonatkozóan is. Az NFFT működése során számos megalapozó dokumentumot, útmutatót készítettett pl. hatásvizsgálatok, indikátorok, illetve monitoring rendszer kialakítását segítő, amelyek összehangolása az NTS végrehajtása és nyomon követése során is jól alkalmazhatók.

NFFK környezetstratégiai céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Természeti erőforrások védelme, természet- és környezetvédelem, települési környezet védelme és	● ● ●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása, táji adottságokon alapuló termelési funkciók, Természeti erőforrások és kulturális örökség

élhetőbbé tétele		általános védelme, Bölcs és takarékos területhasználat, A tájidentitás növelése.
Agrár- és erdő környezetgazdálkodási rendszerek működtetése	● ●	táji adottságokon alapuló tájhasznosítás kereteinek meghatározása, táji adottságokon alapuló termelési funkciók, Természeti erőforrások általános védelme
Integrált, a vízkészlet megőrzését és fenntarthatóságát szolgáló vízgazdálkodás	● ●	Bölcs és takarékos területhasználat, Természeti erőforrások általános védelme;
Klímaadaptáció	● ● ●	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás, kompakt, klímabarát, értékőrző települések, fogékonyág, társadalmi felelősségvállalás növelése
Az erőforrások védelmét szolgáló területhasználat	● ● ●	Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása; Bölcs és takarékos területhasználat;
Az értékmegőrzést, hozzáférést biztosító térhasználat- szervezés	● ●	Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; A hozzáférést biztosító térhasználat szervezés nem jelenik meg kiemelve az NTS-ben
Hatékony, fenntartható térségi rendszereket, térségi gondolkodást kialakító térhasználat-szervezés	●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása. Az NTS-ben a táji adottságú területhasználatok hangsúlyozásán túl a területi közös gondolkodást (pl. Leader megközelítés) lehetne tovább erősíteni.
Az utazás, szállítás és energiatovábbítás igényeit csökkentő, illetve fenntartható módon kielégítő térhasználat-szervezés	●	A táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása, a természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme, a bölcs és takarékos területhasználat

5. táblázat. Illeszkedés az NFFK céljaihoz

Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia 2014-2025 kitekintéssel 2050-re,

A Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia célja az élıhetőség tartós biztosítása Magyarországon, természeti értékeink, kulturális kincseink megőrzése, a lételemeknek tekinthető természeti erőforrásaink (termőföld, ivóvíz, biológiai sokféleség) és az emberi egészség kiemelt védelme révén. További cél a fenntartható, tartósan fennálló (tartamos) fejlődés, amely az erőforrások takarékos és hatékony használatát feltételező gazdasági fordulatra és életmódváltásra épül, elősegítve a területi különbségek mérséklődését.

Az NTS-hez kapcsolódó további cél éghajlatváltozás területi hatásainak elemzése és társadalmi-gazdasági következményeinek feltárása, a tervezési bizonytalanságok csökkentése érdekében, a döntéshozatal támogatására komplex monitoring rendszer, térinformatikai támogatottságú alkalmazkodási elemző-értékelő mechanizmus létrehozása.

Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Átfogó célok		
Fennmaradás és tartamos fejlődés egy változó világban.	● ● ●	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás, kompakt, klímabarát, értékőrző települések, fogékonyág, társadalmi felelősségvállalás növelése
Adottságaink, lehetőségeink és korlátaink megismerése	● ●	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás, kompakt, klímabarát,

		értékkörző települések,
Tematikus célok		
Dekarbonizáció:	●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása. (Nem kimondott NTS cél)
Az éghajlati sérülékenység területi vizsgálata	● ●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása, táji adottságokon alapuló termelési funkciók, Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme, Bölcs és takarékos területhasználat
Alkalmazkodás és felkészülés	● ●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása, fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése
Éghajlati partnerség	●	Fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése

6. táblázat. Illeszkedés a NÉS céljaihoz

Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020,

A Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020 a környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, mezőgazdaság, helyi gazdaság-, illetve vidékfejlesztés közép távú stratégiája. A Nemzeti Vidékstratégia az eddig egymással gyakran szemben álló ágazati szemlélet helyett a szakterületek közötti kapcsolatrendszerre építve ad közös stratégiai keretet így szemléletmódja, megközelítése nagyban hasonlít a Nemzeti Tájstratégiára. A Nemzeti Vidékstratégia által felvállalt stratégiai területek közül az alábbiak kiemelten támogathatják Nemzeti Tájstratégia célkitűzéseit: természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata, vidéki környezetminőség javítása, föld- és birtokpolitika, fenntartható agrárszerkezet- és termeléspolitika, helyi gazdaságfejlesztés, vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra, egészségfejlesztés, életképes vidéki települések, helyi közösségek, térségi komplex vidékfejlesztési nemzeti programok.

Nemzeti Vidékstratégia stratégia céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Tájaink természeti értékeinek, erőforrásainak megőrzése táji sokféleség, az élővilág sokféleségének, a gazdálkodás szempontjából is kulcsfontosságú természeti erőforrások, vagyis a talaj és a vízkészletek, vízbázisok védelme, mennyiségi és minőségi megőrzésük, mindezzel összefüggésben a környezetbiztonság növelése.	● ● ●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása, táji adottságokon alapuló termelési funkciók, Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme, Bölcs és takarékos területhasználat
Sokszínű és életképes agrártermelés a tájfenntartást és az erőforrások megőrzését biztosító, a hazai és a helyi biológiai alapokra támaszkodó gazdálkodás	● ● ●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása, táji adottságokon alapuló termelési funkciók, Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme
Élelmezési és élelmiszerbiztonság	● / ●	Az NTS áttételesen hozzájárul a VS ezen célkitűzéséhez is, de alapvetően ez nem NTS feladat
A vidéki gazdaság létalapjainak biztosítása, a vidéki foglalkoztatás növelése vidéki térségek, települések, kiemelten a falvak és a tanyák gazdasági létalapjának megerősítése, újjászervezése, kulturális örökség érték alapú	● ● ●	Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme, táji adottságokon alapuló termelési funkciók A tájidentitás növelése.

fejlesztése, bekapcsolása a turizmus rendszerébe, A vidéki közösségek megerősítése, a vidéki népesség életminőségének javítása területi különbségek csökkentése, a fenntarthatóság, a tájgazdálkodás, a táj- és helyismeret épüljön be az oktatásba, a szakoktatásba, szellemi, tárgyi és épített örökségünk bemutatása, hasznosítása	● ● ●	A tájidentitás növelése. (fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése; társadalmi részvétel növelése; tájjal kapcsolatos képzés, oktatás fejlesztése
--	-------	---

7. táblázat. Illeszkedés a VS stratégiai céljaihoz

Nemzeti Vízstratégia (Kvassay Jenő Terv)

Feladata a vizek kezelésével és állapotával kapcsolatos célok kijelölése, az ezek eléréséhez szükséges intézkedések azonosítása, valamint a végrehajtás feltételeinek és módjának a meg- határozása. Az elfogadás alatt álló Nemzeti Vízstratégia célkitűzései nagymérték összhangot mutatnak az NTS célkitűzéseivel.

Nemzeti Vízstratégia céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Vízviisszatartás és vízszétosztás a vizeink jobb hasznosítása érdekében	● ● ●	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás, kompakt, klímabarát települések,
Kockázat megelőző vízkárelhárítás	● ●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása,
A vizek állapotának fokozatos javítása, a jó állapot elérésére	● ●	Bölcs és takarékos területhasználat, Természeti erőforrások általános védelme;
Minőségi víziközmű-szolgáltatás és csapadékvíz-gazdálkodás elviselhető fogyasztói teherviselés mellett.	●	Természeti erőforrások általános védelme
A társadalom és a víz viszonyának a javítása (mind egyéni, mind gazdasági, mind döntéshozói szinten).	● ●	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás, Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása
A vízgazdálkodás gazdasági szabályozó rendszerének újjá szervezése	●	Nem NTS feladat
A tervezés és irányítás megújítása	● ●	Nem NTS feladat, de fontos lenne, hogy a tervezés megfelelő szintjein az NTS alapelvei megjelenjenek

8. táblázat. Illeszkedés a Nemzeti Vízstratégia céljaihoz

Nemzeti Erdőstratégia

Az erdő folyamatosan megújuló természeti erőforrás. Az erdőt olyan módon és ütemben kell hasznosítani, hogy a gazdálkodási lehetőségek a jövő nemzedékei számára is fennmaradjanak. Úgy, hogy az erdő megőrizze biológiai sokféleségét, természetközelségét, termő-, felújuló- és életképességét, továbbá megfeleljen a társadalmi igényekkel összhangban az erdők hármaskörének, védelmi és gazdasági követelményeknek, betöltse természet- és környezetvédelmi, egészségügyi-szociális, kulturális, turisztikai, valamint oktatási és kutatási célokat szolgáló szerepét. Az elfogadott Erdőstratégia szellemisége összhangban van az NTS célkitűzéseivel.

Nemzeti Erdőstratégia céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
------------------------------	-------------	------------------

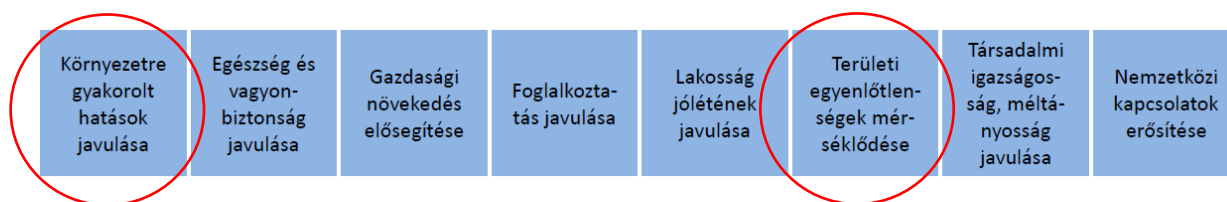
Az erdők környezeti, gazdasági és szociális szolgáltatásainak hosszú távon való biztosítása többcélú, fenntartható erdőgazdálkodással, az erdők multifunkcionális szerepének egymás közötti megfelelő, területenként különböző arányának kialakítása mellett.	● ● ●	Természeti erőforrások általános védelme; Tájai adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása
Energia- és erőforrás-hatékonyság növelése a megújuló energiahasznosítás, a klímaváltozási folyamatok hatásainak csökkentése, megelőzése érdekében. A biomassza alapú megújuló energiahasznosítás döntően térségi szintű szervezése és közösségi alapú fejlesztése.	● ● / ●	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás, kompakt, klímabarát, értékőrző települések, fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése.
Az erdészeti feltáró hálózat fejlesztésének támogatása, az erdők jobb elérése érdekében, figyelemmel a folyamatos erdőborítás fenntartása melletti kíméletes erdőgazdálkodás, a piacra jutás, az erdők védelme és a lakosság kulturált rekreációjának egyidejű biztosítására.	●	Az erdészeti feltáró hálózat fejlesztése hozzájárulhat a turisztikai, kismértékben zöldút hálózat fejlesztéshez. A tájidentitás növelése. A célkitűzésnek nincs igazi kapcsolata az NTS célkitűzéseivel.
Az erdőgazdálkodás biológiai alapjainak fenntartható módon történő biztosítása, az erdei biodiverzitás célzott védelme és fejlesztése, kiemelten a védett és magas természetességű erdőkben.	● ● ●	Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; Tájai adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása;

9. táblázat. Illeszkedés a Nemzeti Erdőstratégia céljaihoz

Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia (NKIFS 2014-2050)

A közlekedési infrastruktúra nemcsak összeköt, hanem szét is választ területeket. A közlekedési hálózat fejlesztése és működtetése során egyaránt jelentkeznek az összeköttetésből, átjárhatóságból, illetve az elválasztásból, fragmentálódásból eredő hatások, következmények, amelyekre összehangolt válaszokat kell adni az NTS és a NKIFS harmonizált megvalósításával.

Az NKIFS célrendszere az alábbiak szerint azonosítja azokat a társadalmi célokat, amelyek eléréséhez hozzájárul:

1. ábra. A Nemzeti Közlekedési Infrastruktúra-fejlesztési Stratégia (NKIFS) célrendszere

Az NKIFS-ben két kiemelt terület kapcsolódik közvetlenül az NTS célkitűzéseivel. Kiemelt célként jelenik meg a **környezetre gyakorolt negatív hatások csökkenése**, a klímavédelmi szempontok érvényesülése a környezeti elemek állapotában bekövetkező javulások elérését révén. További idetartozó terület a természeti erőforrásokkal történő fenntartható gazdálkodás, elsősorban az energiahatékonyság, megújuló energiák felhasználása révén, illetve anyagtakarékos, újrahasznosítható anyagok felhasználása, valamint a fejlesztések által érintett természeti erőforrások minimalizálása révén. Fontos terület a nem megújuló energiaforrások és nyersanyagok felhasználásának csökkentése. A közlekedés infrastruktúrájának az élővilág és a természetes táj megőrzésével összeegyeztethető módon történő fejlesztése a régészeti örökség, műemléki értékek hangsúlyos figyelembevételével.

Az NKIFS másik NTS-hez közvetlenül kapcsolódó célja a **területi egyenlőtlenségek mérséklése**. Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióval (OTFK), valamint a Nemzeti Vidékfejlesztési Stratégiával összhangban kiemelt cél az országon belüli területi egyenlőtlenségek mérséklése a társadalmilag-gazdaságilag elmaradottabb térségek (külső és belső perifériák) intenzívebb fejlesztése, a vidék népességmegtartó és népességeltartó erejének erősítése révén. Ezen területek hatékony fejlesztése külső segítséggel, de alapvetően belső erőforrásaikra építve, helyi adottságaik figyelembevételével érhető el, különös hangsúlyt fektetve a helyi gazdaság dinamizálására, ezáltal a foglalkoztatathóság növelésére az érintett térségek relatív versenyképességének növelésére. Mindezek támogatására az NKIFS célja a területi egyenlőtlenségek csökkentését célzó közlekedésfejlesztési politika alkalmazása a hatékony mobilitás és elérhetőség javításával, így a régió belüli hiányos közlekedési hálózat fejlesztésével, a meglévő úthálózat minőségének javításával, térségi központok, megyeszékhelyek elérhetőségének javításával, településeket elkerülő, tehermentesítő, összekötő utak fejlesztésével. A főváros központú sugaras közlekedési hálózat helyett a hatékonyabb fejlesztési potenciállal bíró hálós szerkezetű közlekedési hálózat erősítésével.

NKIFS stratégia céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Környezetre gyakorolt negatív hatások csökkenése, klímavédelmi szempontok érvényesülése: Ez részben a környezet, a környezeti elemek állapotában bekövetkező javulások elérését célozza meg.	●●/●	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, Bölcs és takarékos területhasználat. A negatív hatások csökkentése többféle módon valósulhat meg: történhet a rossz tervek egyfajta „kozmetikázásával”, vagy a táj szempontjainak kezdetektől való megjelenítésével, közös tervezéssel.
A természeti erőforrásokkal történő fenntartható gazdálkodás. Fontos továbbá a nem megújuló energiaforrások és nyersanyagok felhasználásának csökkentése.	●●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása; Bölcs és takarékos területhasználat
Területi egyenlőtlenségek mérséklése: Az országos célkitűzésekkel összhangban, a társadalmilag-gazdaságilag elmaradottabb térségek (külső és belső perifériák) intenzívebb fejlesztése, a vidék népességmegtartó és népességeltartó erejének erősítése révén. Ezen területek hatékony fejlesztése külső segítséggel, de alapvetően belső erőforrásaikra építve, helyi adottságaik figyelembevételével érhető el, különös hangsúlyt fektetve a helyi gazdaság dinamizálására, ezáltal a foglalkoztatathóság növelésére az érintett térségek relatív versenyképességének növelésére. Mindezek támogatására jelen stratégia célja a területi egyenlőtlenségek csökkentését célzó közlekedésfejlesztési politika alkalmazása a hatékony mobilitás és elérhetőség javításával.	●●	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása. Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme, Bölcs és takarékos területhasználat Fogékonyság, társadalmi felelősségvállalás növelése A területi egyenlőtlenségek csökkentése az előző OTFK célkitűzéseinek megfelelően nem valósult meg. A leszakadó és a fejlett térségek közötti olló tovább nyílik. A külső és belső perifériák megszüntetése, az elérés javítása az NTS célkitűzéseinek megfelelően is hozzájárulhat egy kiegyenlített területi fejlődéshez.

10. táblázat. Illeszkedés a NKIFS céljaihoz

Az NTS-ben szereplő további stratégiai dokumentumokhoz kapcsolódó javaslataink a megvalósítás és végrehajtás elősegítése érdekében a javaslatok között mutatjuk be.

3. A stratégia környezeti hatásainak és következményeinek feltárása

3.1. Az NTS céljainak összevetése nemzetközi, közösségi, országos környezet- és természetvédelmi célokkal

Az NTS részletesen tartalmazza a nemzetközi, illetve hazai, országos természetvédelmi környezetvédelmi célokkal történő összevetést. Maga az NTS dokumentuma szerint is az NTS hazánk által is aláírt, ratifikált Tájégyezményrel megvalósításának részeként jött létre, így teljes mértékben tartalmazza annak elvárásait. A hazai környezetvédelmi, természetvédelmi programok célkitűzéseivel összevetve megállapítható, hogy az NTS jól illeszkedik a vizsgált stratégiákhoz, és célkitűzéseik kölcsönösen erősítik egymást. A vizsgált programok, tervek a következők voltak:

- 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program (4. NKP 2015-2020),
- A biológiai sokféleség megőrzésének 2015-2020 közötti időszakra szóló stratégiája,
- Nemzeti Természetvédelmi Alapterv,

4. Nemzeti Környezetvédelmi Program (4. NKP 2015-2020)

A program átfogó célkitűzése, hogy hozzájáruljon a fenntartható fejlődés környezeti feltételeinek biztosításához. Stratégiai céljai a következők: az életminőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek a javítása, a természeti értékek és erőforrások védelme és fenntartható használata, végül pedig az erőforrás-takarékosság javítása, a gazdaság zöldítése. Ezen belül a következő kiemelt témáknál állnak rendelkezésre EU-s források: az energiahatékonyság növelése, a megújuló energiaforrások felhasználásának bővítése, a szennyvízkezelés fejlesztése, az ivóvízminőség javítása, a területi vízgazdálkodás, a hulladékgazdálkodás, a kármentesítés, a közösségi közlekedés, a természetvédelmi és élővilág-védelmi fejlesztések, továbbá az ökoszisztémák állapotának megőrzése és javítása.

A 4. NKP környezetstratégiai céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Az életminőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek javítása. Cél a jó életminőség és az egészséges élet közvetlen környezeti feltételeinek biztosítása. Ezek közé tartozik a környezet-egészségügyi feltételek javítása, a magas színvonalú környezeti infrastruktúra, valamint a település, a lakóhely épített és természeti elemeinek megfelelő aránya, minősége és összhangja.	● ● ●	• Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás • A tájidentitás növelése.
Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata. Cél a stratégiai jelentőségű természeti erőforrások, természeti értékek, ökoszisztémák védelme, az életközösségek működőképességének megőrzése, a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása.	● ● ●	• Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás • Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; • Bölcs és takarékos területhasználat;
Az erőforrás-takarékosság és a -hatékonyság javítása, a gazdaság zöldítése. Cél a természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodás kialakítása, a környezetszennyezés megelőzésére, a terhelhetőség/megújuló képesség	● ● ●	• Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás • Bölcs tájhasznosítás • Természeti erőforrások és

figyelembevételére épülő fenntartható használat megvalósítása. Kiemelt figyelmet kell fordítani a társadalmi-gazdasági fejlődés és a környezetterhelés szétválására, azaz, hogy a lakosság növekvő jólléte csökkenő környezetterhelés mellett legyen biztosítható. A fogyasztói magatartás megváltozása, a környezeti szempontból fenntartható termékek és szolgáltatások felé történő elmozdulás keresleti oldalról erősíti meg a termelői folyamatok „fenntarthatósága” iránti igényt. A fenntartható termelés forrástakarékos (beleértve az anyag-, a víz-, a terület-, a termőföld- és energiahasználatot, az újrahasználatosság és a tartósság tervezését, az anyagciklusok körfolyamattá zárását); csökkenti a környezetre gyakorolt káros hatásokat (kibocsátások és hulladékok minimalizálása, a megújuló erőforrások fenntartható mértékű használata); növeli a termékek és szolgáltatások értékét a fogyasztók számára.		kulturális örökség általános védelme; • Bölcs és takarékos területhasználat; • Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás
---	--	---

11. táblázat. Illeszkedés az NKP-IV céljaihoz

A biológiai sokféleség megőrzésének 2015-2020 közötti időszakra szóló stratégiája

Az Európai Bizottság 2011 májusában fogadta el azt az egyezményt, amely meghatározza az uniós intézkedések keretét a következő tíz évre annak érdekében, hogy a biológiai sokféleségre vonatkozóan 2020-ra kitűzött kiemelt célt teljesíteni lehessen. A biodiverzitás csökkenését kiváltó fő okok (az élőhelyek átalakítása, a természeti erőforrások túlzott kiaknázása, az idegenhonos özőnfajok behurcolása és elterjedése, az éghajlatváltozás) hatása az utóbbi időben felerősödött, kioltva a biodiverzitás csökkenésének megállítására tett intézkedések pozitív hatásait. A stratégia hat fő célt nevez meg.

A stratégia céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
A madárvédelmi és az élőhelyvédelmi irányelv teljes körű végrehajtása (Natura 2000 területek védelme)	● ● ●	• Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás • Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; • Bölcs és takarékos területhasználat;
Az ökoszisztémák és az általuk biztosított szolgáltatások fenntartása és helyreállítása	● ● ●	• Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás • Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; • Bölcs és takarékos területhasználat; • Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás
A biológiai sokféleség fenntartásában és fokozásában a mezőgazdaság és az erdészet által játszott szerep növelése	● ●	• Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás • Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; A stratégia közvetett hatással lehet a vidékfejlesztési és erdőstratégiára is, de jelen formájában is hozzájárul biodiverzitás fenntartásához
A halászati erőforrások fenntartható kiaknázásának biztosítása	●	• Nincs közvetlen kapcsolat
Az idegenhonos özőnfajok elleni küzdelem	● ●	• Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás Az özőnnövények elleni küzdelem külön nincs kiemelve a stratégiában, de

		adottságokon alapuló bölcs területhasználat hozzájárul területnagyságuk kiterjedésének csökkentéséhez.
Hozzájárulás a biológiai sokféleség globális csökkenésének megelőzéséhez	● ● ●	Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme. A hazai tájak, ökoszisztémák védelme egyértelműen hozzájárul a globális védelemhez.

12. táblázat. Illeszkedés a biodiverzitás stratégia céljaihoz

4. Nemzeti Természetvédelmi Alapterv

A Nemzeti Természetvédelmi Alapterv Magyarország természetvédelmi stratégiai tervdokumentuma, szakpolitikai stratégia, amely a 4. Nemzeti Környezetvédelmi Program önálló, integráns része. A 4. NKP az egyik olyan elfogadott stratégiai dokumentum amelynek szinte minden célkitűzése megerősíti az NTS célkitűzéseit.

A 4. NKP környezetstratégiai céljai	Illeszkedés	NTS célkitűzések
Az életminőség és az emberi egészség környezeti feltételeinek javítása. Cél a jó életminőség és az egészséges élet közvetlen környezeti feltételeinek biztosítása. Ezek közé tartozik a környezet-egészségügyi feltételek javítása, a magas színvonalú környezeti infrastruktúra, valamint a település, a lakóhely épített és természeti elemeinek megfelelő aránya, minősége és összhangja.	● ● ●	- Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás - A tájidentitás növelése.
Természeti értékek és erőforrások védelme, fenntartható használata. Cél a stratégiai jelentőségű természeti erőforrások, természeti értékek, ökoszisztémák védelme, az életközösségek működőképességének megőrzése, a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása.	● ● ●	- Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás - Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; - Bölcs és takarékos területhasználat;
Az erőforrás-takarékosság és a -hatékonyság javítása, a gazdaság zöldítése. Cél a természeti erőforrásokkal való takarékos gazdálkodás kialakítása, a környezetszennyezés megelőzésére, a terhelhetőség/megújuló képesség figyelembevételére épülő fenntartható használat megvalósítása. Kiemelt figyelmet kell fordítani a társadalmi-gazdasági fejlődés és a környezetterhelés szétválására, azaz, hogy a lakosság növekvő jólléte csökkenő környezetterhelés mellett legyen biztosítható. A fogyasztói magatartás megváltozása, a környezeti szempontból fenntartható termékek és szolgáltatások felé történő elmozdulás keresleti oldalról erősíti meg a termelői folyamatok „fenntarthatósága” iránti igényt. A fenntartható termelés forrástakarékos (beleértve az anyag-, a víz-, a terület-, a termőföld- és energiahasználatot, az újrahasználatosság és a tartósság tervezését, az anyagciklusok körfolyamattá zárását); csökkenti a környezetre gyakorolt káros hatásokat (kibocsátások és hulladékok minimalizálása, a megújuló erőforrások fenntartható mértékű használata); növeli a termékek és szolgáltatások értékét a fogyasztók	● ● ●	- Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás - Bölcs tájhasznosítás - Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme; - Bölcs és takarékos területhasználat; - Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás

száma.		
--------	--	--

13. táblázat. Illeszkedés az NTA stratégia céljaihoz

3.2. A környezetvédelmi célok és szempontok megjelenése a stratégiában, illetve a célok környezeti szempontú konzisztencia vizsgálata

Az NTS legjelentősebb hozzájárulása a hazai környezeti célokhoz abban a tényben foglalható össze, hogy a különböző környezetvédelmi szakterületekre, természetvédelemre darabolódó célok számára egy közös felületet, területi keretet teremt a tájpolitika stratégiai szintű megfogalmazásával. Az NTS-ben megfogalmazott célokkal elérhető, hogy a különböző erőforrásokkal (emberi, társadalmi, természeti és gazdasági lásd NFFK) kapcsolatos problémák és megoldásuk közös területi dimenziót kapjanak. A közös területi dimenzió, az egyik alapfeltétele annak, hogy a különböző szakterületi, fejlesztéspolitikai megoldások egymásra épülő, egymást erősítő (szinergikus) megvalósulása tervezhetővé és ellenőrizhetővé váljon.

Az NTS konzisztencia vizsgálat lényege, hogy a stratégia céljai között feltárja a belső kapcsolatokat, egymást erősítő folyamatokat, esetleges kritikus egymást gyengítő vagy kioltó folyamatokat. A kapcsolatok feltárásából megfogalmazhatók olyan javaslatok, amelyek megelőzhetik az egymást kioltó folyamatokat. A folyamatok lehetnek egymást erősítők, kioltók, illetve saját magukat kioltók (negatív feedback) vagy közömbösek.

	Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása	Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás	A tájidentitás növelése	Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme;	Bölcs és takarékos területhasználat	Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás.
Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása	-	● ● ●	●	● ●	● ● ●	●
Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás	● ● ●	-	●	● ●	● ● ●	● ●
A tájidentitás növelése	●	●	-	● ● ●	●	●
Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme;	● ●	● ●	● ● ●	-	● ● ●	●
Bölcs és takarékos területhasználat;	● ● ●	● ● ●	●	● ● ●	-	●
Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás.	●	● ●	●	●	●	-
● egymást erősítő folyamatok, ● egymás hatásait gyengítő vagy kioltó célok ● nincs kapcsolat						

14. táblázat. Az NTS céljainak konzisztencia vizsgálata

A konzisztencia vizsgálat táblázata alapján jól látható, hogy az NTS céljai összhangban vannak egymással, a stratégia megvalósítása során ezért a folyamatok nagy többsége egymást erősíti. A legtöbb esetben a célok kapcsolata kifejezetten erősnek tekinthető. Az NTS holisztikus tájzsemlélete biztosítja, hogy egymást kioltó vagy negatív hatások nem szerepelnek az NTS célkitűzései között. Közvetlen erősítő kapcsolat hiánya csak az éghajlatváltozás hatásainak mérséklésében és a tájidentitás növelésében figyelhető meg.

3.3. A jelenlegi hazai környezeti, táji állapot stratégiával releváns elemeinek ismertetése

Az NTS részletesen, tényszerűen és ok-okozati, történeti folyamatában is bemutatja a magyar táj változását. Az NTS-nek a magyar táj állapotára vonatkozó megállapításait a környezeti értékelés megerősíti és az NTS-ben feltárt folyamatokat az SKV az alábbiak szerint értékeli:

Területhasználatok

Az NTS egyik alapvető eleme, hogy a sokszínű tájváltozást alakító folyamatokat a **tájhasználatok és a területhasználatok változásán** keresztül mutassa be. A felszínborítás változás jól mérhető indikátor és jól korrelál az NTS sikerességével. A táj az emberi behatásoktól függetlenül is folyamatosan változó dinamikus egysége, de az NTS fő célja, hogy az emberi hatások okozta negatív változásokat a minimálisan elkerülhetetlen szinten tartsa.

Az NTS 200 éves távlatban bemutatja a tájalakulást, elemzi a tájhasznosítás mozgatórugóit, változási irányait.

A területhasználat a 2000-2009 közti jelentős átalakuláshoz a 2009-2013 időszakában csak kis mértékben változott. Továbbra is csökkent a gyepterület és növekedett az erdőterület kiterjedése. A területhasználat alakulását a korábbi időszakban jelentősen befolyásolta a települések (belterületbe vonás), az ipar, bányászat és az infrastruktúra (útépítés) terjeszkedése. A beépített területek, belterületek nagyságának növekedése és a vonalas infrastruktúra bővülése a földfelszín tartós lezárását és az ökoszisztémák fragmentálódását okozza. A gyepterületek – területileg differenciált – mérséklődése különösen természetvédelmi szempontból kedvezőtlen, mivel az állandó füves területek számos védett, ritka faj számára biztosítanak élőhelyet. A területhasználat átalakulása és az urbanizáció következtében növekedett a területek árvízi kockázat-érzékenysége és kedvezőtlen hatással van a vizek minőségére, ökológiai állapotára is.

A szabad talajfelszín beépítettségének, tartós lefedettségének növekedése fokozza az ország klimatikus hatásokkal szembeni érzékenységét, mivel a talajok anyag- és energia-körforgalomban betöltött funkcióját korlátozza (pl. a talajok CO₂-megkötőképességét, vízraktározó szerepét, a növényzet felszámolásával megszünteti annak CO₂-nyelő kapacitását, a környezeti folyamatok szabályozásában betöltött szerepét).

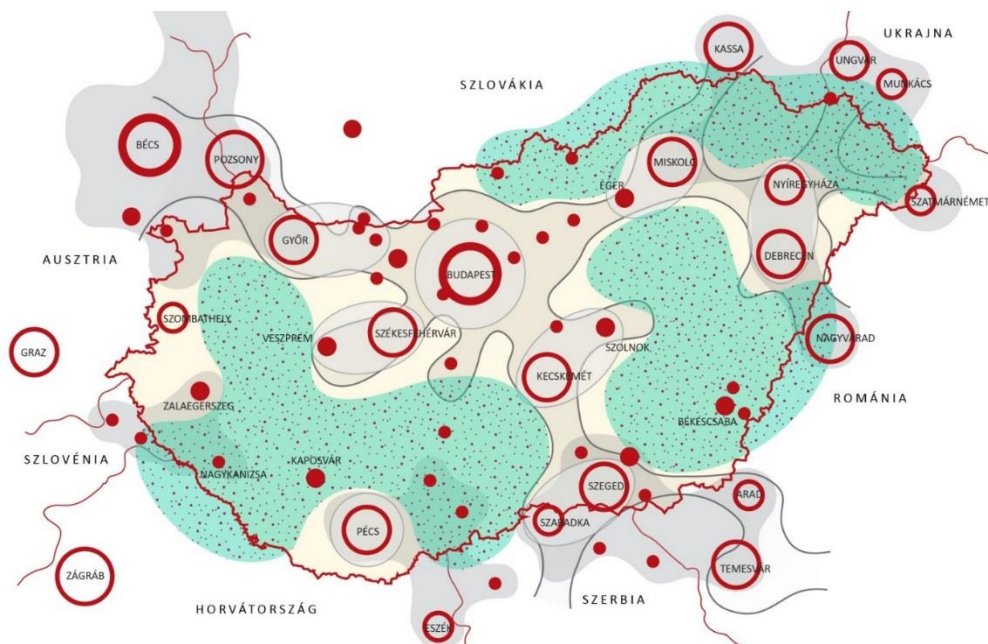
A tájváltozás monitoring-rendszerének kiépítettsége és működése nem teljes, így a területrendezési tervek, illetve a településrendezési eszközök érvényesüléséről, környezetre

gyakorolt hatásáról, a tényleges területhasználat-változásokról nem állnak még rendelkezésre adatok.

Épített környezet, településszerkezet, kulturális örökség

A települési területek terjeszkedése nem állt meg, a növekvő mértékű urbanizáció hatásai hazánkban is megfigyelhetők. A települések fejlődése számos esetben a minőségi javulás helyett inkább növekedést, szétterülést jelent, mely sok negatív társadalmi-gazdasági-környezeti folyamattal is együtt jár. A települések környezeti állapotát és a helyi éghajlati körülményeket befolyásoló biológiailag aktív felületek csökkenése tovább folytatódott és ezzel összefüggésben a biológiailag inaktív felületek kedvezőtlen aránya nem javult. A fejlesztéshez szükséges területeket gyakran a természeti környezetből, a mezőgazdasági művelésű területektől veszik el, miközben mintegy 12 ezer hektár barnamezős terület hasznosítása nem megoldott, mivel újrahásznosítási stratégia hiányában a beruházások gyakran zöldmezős beruházások valósulnak meg.

A táji természeti és kulturális örökség fontos részét képezik az egyedi tájértékek. A természetvédelem nyilvántartásban összesen 21 ezer körüli egyedi tájérték részletes leírása szerepelt, ami az országos településállományt tekintve 28,5%-os felmérést jelent.

2. ábra Fejlődő és zsugorodó térségek (Forrás: Város Teampannon Kft, 2015)⁴

Az élőhelyek minőségi javulása ellenére a természetes növényállomány folyamatos csökkenése is megfigyelhető. A lassú változás csak a Duna-Tisza közén évente kb. 1% területet érint⁵. A tájak vegetációs természetességi indexe Magyarországon rendkívül alacsony.

Felszíni és felszínalatti vizek állapota

⁴ A VIDÉKI KISVÁROS és TÉRSÉGÉNEK együtt-tervezése trendek és a továbblépés lehetőségei, Innováció 2012-2014, Nyíregyháza, 2014

⁵ Bíró M, Czúcz B, Horváth F, Révész A, Csatári B, Molnár Zs. (2013): Drivers of grassland loss in Hungary during the post-socialist transformation (1987– 1999). Landscape Ecology 28: 789-803.

Magyarország az éghajlat változási előrejelzések szerint sérülékeny terület, ahol felmelegedéssel, szélsőséges csapadékeloszlással, az **ár- és belvízveszély**, valamint az **aszályérzékenység** növekedésével kell számolni. Felszín alatti készleteink jelentős része a szennyeződéssel szembeni érzékenység szempontjából érzékeny vagy fokozottan érzékeny besorolású, ezért ezeknek a vízkészletek védelme kiemelt figyelmet igényel. Felszíni vizeink túlnyomó többségét folyóink vízkészlete adja, melyek jelentős része határainkon túl ered. A medence-helyzetű fekvésből adódó nehézségeink megoldása napi szintű együttműködést kíván a szomszédos országokkal. A szélsőséges időjárás következtében kiszámíthatatlan mennyiségű és idejű csapadék okozta veszélyhelyzetek és a károk mérséklése új kihívások elé állítja hazánkat.

Felszín alatti vízkészletünk európai viszonylatban is kiemelkedő jelentőségű – az ivóvízellátás 95%-a felszín alatti vízkészletből történik. Emellett kiválóak a termálvíz- készlet adta adottságaink is. Annak ellenére, hogy a mélyművelésű bányák bezárását követően a 2000-es évekre a felszín alatti vízkitermelések országosan lényegében stabilizálódtak, általános probléma az engedély nélküli jelentős vízkivétel. Ez nem csupán komoly mennyiségi problémákat okoz, hanem szennyezési veszélyt is jelent a közepes mélységű vízáadó rétegek számára. Felszín alatti vizeink kihasználtsága az ország egyes részein már így is igen magas (az Alföldön pl. 70% körüli), ami óvatosságra int, hiszen az éghajlatváltozás miatt ezek a készletek tovább csökkenhetnek. Felszín alatti víztestek 15%-a nem éri el az uniós Víz Keretirányelv által meghatározott jó mennyiségi állapotot, további 19%-a pedig bizonytalan besorolású.

Felszín alatti vizeinknél az emberi eredetű szennyezések közül elsősorban a **nitrát szennyezettség** okoz vízminőségi problémát. **Felszíni vizeinket** érintő, a legelterjedtebbnek tekinthető vízminőségi probléma a szerves anyagok, a **nitrogén és a foszfor** túlzott mértékű megjelenése. A szerves anyag és a különböző tápanyagok szempontjából a vízfolyások közel 50%-a, az állóvizeknek pedig egyharmada nem éri el a jó állapotot. A szennyezés miatt a vízfolyásoknak csupán nyolc, az állóvizeknek tizenhét százaléka éri el az uniós Víz Keretirányelv (VKI) által megfogalmazott jó ökológiai állapotot. Felszín alatti vizeink 20,5%-a nem éri el a jó kémiai állapotot⁶.

A klimatikus viszonyok változásával, az aszályos időszakok növekedésével egyre nagyobb jelentőséget kap a vízvisszatartás. A vízvisszatartás fontos eleme a racionális talajhasználat és agrotechnika, a felszíni lefolyás csökkentése és a csapadékvíz és egyéb (tisztított) használt vizek elszikkasztása a visszatartott vízmennyiség maximalizálása érdekében, a belvizek (károkozás nélküli) visszatartása, illetve városi körülmények között megfelelő növényzet alkalmazása.

Levegőminőség

A levegőminőség klasszikus feladatai NTS vonatkozásában nem relevánsak, azonban a környezetügyben az utóbbi években egyre nagyobb szerepet kapott a fényszennyezés kérdése és a fényszennyezés csökkentésének lehetőségei.⁷ A nemzetközi gyakorlat alapján, illetve az eddig be nem azonosított hazai nomenklatúra miatt a témát itt fejtjük ki.

Az NTS a fénytérheléssel nem átfogó környezetvédelmi problémaként foglalkozik, de problémafelvetése környezetvédelmi szempontokat is érint és tájvédelmi szempontú céljai járulékosan környezetvédelmi célokat is szolgálnak.

⁶ Nemzeti Fejlesztés 2030 – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció

⁷ 4. Nemzeti Természetvédelmi Alapterv

Zaj

Zajterhelés elsősorban környezetminőséghez tartozó témakör és így az NKP cselekvési körébe tartozik. Az NTS vonatkozásában nem releváns.

Talaj állapot

A talaj Magyarország egyik legfontosabb, feltételesen megújuló természeti erőforrása, melynek védelme, termékenységének fenntartása nem csupán a földhasználó, hanem a társadalom hosszú távú érdeke is. Ugyanakkor a társadalomnak alacsony szintű a talajokra, a talaj funkcióira, szerepére, a talajpusztulás okaira és következményeire vonatkozó ismerete. A talajok állapota összességében kedvező, azonban a mezőgazdálkodással érintett termőtalajokat funkcióképességük ellátásában akadályozó és termékenységüket csökkentő degradációs folyamatok (pl. erózió, defláció, szervesanyag-készlet csökkenése) veszélyeztetik.

A talajok állapotát a vizekhez hasonlóan számos tényező befolyásolja (pl. földhasználat, infrastruktúra fejlesztése). A talajok állapotának értékelését nehezíti, hogy a talajpusztulással veszélyeztetett területek országos felmérésére forráshiány miatt évek óta nem került sor, de az egyedi vizsgálatok szerint a károsodás továbbra is jelentős területeket érint. A mezőgazdasági és erdészeti talajok nehézfémekkel, peszticid-maradványokkal és egyéb káros anyagokkal való terheltsége elmarad a szennyezettségi határértéktől.

Az elmúlt években számos képzés valósult meg a környezetbarát termelési módszerek elterjesztése érdekében (pl. szakszerű agrotechnika, tápanyagellátás, vetésszerkezet), azonban a talaj degradációs folyamatok továbbra is jelentős területeket érintenek. A talajvizek szempontjából jelentős pontszerű szennyező forrásokat jelentenek az intenzív tartású, nagy létszámú állattartó telepek. A hítrágyatárolás és -alkalmazás javítása érdekében az utóbbi években számos állattartótelep korszerűsítésére került sor. A mezőgazdasági eredetű nitrát-terhelés csökkentését szolgálta a Nitrát Akcióprogram megvalósítása is. Az Akcióprogram során a korábbi tapasztalatok és az EU-val történő egyeztetések alapján felülvizsgálatra kerültek a nitrát érzékeny területek, módosultak az ezeken a területeken kötelező követelmények betartására vonatkozó határidők és bővültek a jogkövetkezmények (pl. bírság intézményének bevezetése). A nitrát érzékeny területek felülvizsgálata során figyelembe vették a felszíni vizek eutrofizációs állapotát is, így 2013. szeptember 1-től a nitrát érzékeny területek az ország kb. 70%-át fedik le.

Kedvezőtlen, hogy az állatállomány csökkenésével párhuzamosan tovább csökkent a szerves trágyázott terület nagysága. A jövőben kiemelt figyelmet kell fordítani a tudatos tápanyagerő-visszapótlás előmozdítására (elsősorban a rendelkezésre álló szerves trágya készletre alapozva), illetve meg kell vizsgálni az integrált tápanyag-gazdálkodás ösztönzését célzó támogatáspolitikai lehetőségeket.

A szabad talajfelszín beépítettségének, tartós lefedettségének növekedése fokozza az ország klimatikus hatásokkal szembeni érzékenységét, mivel a talajok anyag- és energia-körforgalomban betöltött funkcióját.

Jelentős területeket érint a szél- és vízerózió, illetve a talajtömörödés, amelyek kedvezőtlen környezeti hatásuk mellett a gazdálkodás eredményességét is rontják

Jogi helyzet elemzése

A jogi helyzet közvetve hatással van és a környezeti állapotra, meghatározhatja annak változásait, ezért az NTS SKV-ben fontosnak tartjuk a teljesség igénye nélkül a helyzet rövid összefoglalását.

Sem a településtervezésnek, sem a területi (fejlesztési és rendezési) tervezésnek nincsenek jelenleg olyan lehetőségei (és hatékony eszközei), amelyek tájaink céltudatos alakítására, a tájhasználat befolyásolására (a tájkaraktert meghatározó művelési ág változások kedvező irányú alakítására, a területek művelésének szabályozására) olyan eszközöket biztosítanak, amelyek az ország teljes területén alkalmasak a táji potenciál és a tájkarakter hatékony védelmére, az ezt erősítő beavatkozások támogatására, az ezzel ellentétes változások korlátozására.

A terület- és településrendezési terveknek – és azt ellenőrző hatósági kontrollnak – köszönhetően alapvetően kielégítő (és a hatályos törvényeknek is megfelelő) a területhasználat és a tájban való építés szabályozásának jogi lehetősége. A gyakorlat azonban – elsősorban a táji szempontok és a helyi sajátosságok figyelmen kívül hagyása, illetve a rendelkezésre álló szabályozási eszközök szűkössége miatt – több területen nem kielégítő, ami sok esetben a táji potenciál csökkenéséhez, a táj- és településkép sérüléséhez vezet.

A termőföld mezőgazdasági művelésből való kivonása nagyobb, mint az a tényleges fejlesztések megvalósításához feltétlenül szükséges területigény indokolja. Hiányoznak a takarékos területhasználatot ösztönző szabályozók (a területrendezési tervek csak a Budapesti agglomeráció területén korlátozzák – szabályozzák – az új települési térségek (közvetve új beépítésre szánt területek) kijelölésének lehetőségét, az ország más térségeiben csak a védelmi övezetekben tiltja, vagy köti feltételhez települési térség területét, mennyiségi korlátot nem tartalmaz.

Hiányzik a validált eszköz és a szakmai konszenzus a tájpotenciál és a táj terhelhetőségének megállapításához, értékelhetőségéhez.

Segítséget jelenthet ehhez az NTS-ben új elemként megjelenő javasolt a Nemzeti Tájhasználati Alapterv. A területi tervezés, illetve a tájtervezés számára az ökoszisztéma szolgáltatások megismerése, a tájkarakter területek adatbázisának kialakítása és a zöld infrastruktúra hálózatának lehatárolása is új lehetőségeket nyit meg.

A rendszerváltáskor felgyorsult az új gazdasági, lakó és vegyes felhasználású területek kijelölése és igénybevétele. A tervezési rendszerben nincsenek hatásos szabályozási eszközök sem a településeknek a tájban való szétterülése, sem azok összenövése, sem a tájszerkezet változás vonatkozásában. Az NTS keretet adhat, illetve ösztönözhet a takarékos területfelhasználásra.

Gyenge hatékonyságú a biológiai aktivitásérték csökkenés kompenzálását szolgáló szabályozás. Van ugyan visszatartó hatása egyes területfelhasználási változtatások vonatkozásában, de nincs eszköz, sem valós kompenzációt lehetővé tevő forrása a kompenzációként tervezett új biológiailag aktív felületek megvalósítására (tulajdonszerzésre, telepítésre). A jelenlegi biológiai aktivitás érték számítás nem tudja érdemben befolyásolni a kompakt településtől távolabb beépítések okozta táji beavatkozások negatív hatását. Szűk a tájtervezés mozgástere és eszközkészlete.

A magyar területrendezési szabályozás szinte kizárólag a településrendezésre fogalmaz meg előírásokat (azokon keresztül érvényesülnek célkitűzései), a településrendezés pedig

meghatározó mértékben az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvény előírásainak érvényesítését szolgálja, a terület- és településrendezési szabályozás szinte kizárólag az építésügy kompetenciájába tartozó kérdésnek – a tájban való építés lehetőségének – szabályozását teszi lehetővé, amely a táj alakításának fontos, de nem egyetlen tényezője.

A létező tervezési rendszerben gyenge a kapcsolat a terület és településrendezés eszközkészlete és a terület- és településfejlesztés eszközkészlete között. Kevés kivételtől eltekintve hiányoznak azok az eszközök, amelyek a tervezett változtatások érvényesítését elősegítik, támogatják. A pozitív példák közé tartozik, hogy azoknak a területeknek a tulajdonosai kapnak (kaphatnak) támogatást (vagy többlettámogatást) a területük erdősítésre, amely területek a terület-, vagy településrendezési tervekben erre kijelöltek. Más vonatkozásban még hiányoznak a tervekben megfogalmazott és jóváhagyott változtatások megvalósítását elősegítő (támogató) mechanizmusok. Pedig a megvalósítást segítő érdekeltségi rendszer (a korlátozások, a támogatások és a kedvezmények kiterjedt és összehangolt rendszere) lehetne hatékony eszköz tájaink formálásában.

Az Európai Táj Egyezményből levezetve az NTS megfogalmazza a területi tervezés rendszerébe illesztett tájtervezés szükségességét, és megalapozza olyan új tervi eszközök bevezetésének lehetőségét, amelyek alkalmasak a tájfejlesztési céljainkat szolgáló beavatkozások összehangolt, tájszintű, tájkarakter szerint differenciált meghatározásra, továbbá megteremti a megvalósítás lehetőségét.

Hiányoznak azok a jó gyakorlatok, minták és megoldások, amelyek alkalmazása elősegítheti tájaink potenciáljuknak és karakterüknek megfelelő alakítását.

3.4. A fennálló környezeti folyamatok, konfliktusok, problémák leírása és várható alakulása, ha a stratégia, nem valósulna meg

Az NTS hatásainak vizsgálatát és megértését megelőzően érdemes külön-külön megvizsgálni a két megvalósulási változatot, amelyek a Stratégia megvalósítása nélküli, illetve a Stratégia ideális megvalósításának a következményeit vázolják fel.

Az NTS kettős jövőképevel kapcsolatosan hangsúlyozni kell egy rendkívül fontos szemléleti különbséget. A **Nemzeti Tájstratégia jelentős fordulatot hoz** azzal, hogy az ágazatok és fejlesztési rendszerek eddigi elszigetelt működésén túllépve, egy minden ágazat számára érthető, alkalmazható, az ágazatok és a társadalmi csoportok, illetve különböző területek együttműködésén, közreműködésén alapuló tájpolitikát alkot.

3.4.1. A Stratégia ideális megvalósítása – a táj, mint közös élettér és életfeltétel

Az NTS szerint a magyarországi tájak jövőképe öt alappilléren nyugszik, amelyek a következők:

- A tájat meghatározó környezeti elemek használata fenntartható és integrált lesz.
- Az értékes hagyományos tájhasználatok fennmaradnak. A degradált helyszínek helyreállítása megtörténik.
- A természetközeli és az átalakított területeket, továbbá a termeléssel összefüggő tájhasználatot is a változatosság és a gazdagság jellemzi.
- A beépített területek aránya alacsony marad, nem növekszik, vagy csak a tényleges igényeknek megfelelően növekszik; kompakt, élhető településekhez kötődik.

- A települések, illetve az örökségi elemek táji beágyazottsága harmonikus.

A stratégia a tájak jövőképén túl megfogalmazza a tájpolitika optimális jövőképét is. Annak érdekében, hogy a hazai tájak jövőképben meghatározott pillérei tartósan biztosítottak legyenek a következő hét tájpolitikai pillér elérése szükséges:

- A kormányzat komplexen kezelje a táj ügyét.
- A tájalakító folyamatok rendszer szintű kezelése és ok-okozati nyomon követése váljék jellemzővé.
- A tervezés fenntartható, kiegyensúlyozott területhasználatokat eredményezzen.
- Az ország valamennyi tájának általános és differenciált védelme valósuljon meg.
- A támogatási rendszer és a gazdasági ösztönzők a táj állapotváltozását kedvező irányba mozdítják.
- A tájpotenciál hasznosítása a tájkarakter és az értékek veszélyeztetése nélkül történjen meg.
- A népesség erős tájidentitással rendelkezzen, és táji léptékben hatékonyan együtt tudjon működni.

3.4.2. A Stratégia megvalósulása nélküli tájváltozási folyamatok

- A tájat meghatározó környezeti elemek használata nem lesz integrált szemléletű.
- Az értékes hagyományos tájhasználatok lassan eltűnnek. A degradált helyszínek helyreállítása nem valósul meg.
- A természetközeli és az átalakított területeket, továbbá a termeléssel összefüggő tájhasználat változatossága és a gazdagsága tovább csökken.
- A beépített területek aránya tovább növekszik.
- A települések, illetve az örökségi elemek táji beágyazottsága kedvezőtlenül változik.

Az NTS megvalósítása, elfogadása nélküli tájpolitika várható következményei:

- A helyi és központi kormányzati politikán belül elszigetelt, kevés figyelmet kapó, főként védelmi célokat érvényesítő, értékmentő tájpolitika.
- A tájalakító folyamatokat megértésére szűkköltségvetésű, elszigetelt kutatások.
- A táji, a területi dimenzió fejlesztéspolitikai integráló ereje nem kerül kihasználásra, véletlenszerű területi szinergiák és saját erőforrásokra építő együttműködési eredmények.
- Jelentősen megnövekszik a hazai tájak értékgazdagságában és a természeti erőforrásait használatában és minőségi, mennyiségi mutatóiban rejlő különbségek, ezzel együtt a társadalmi és gazdasági problémák és különbségek.

Területhasználatok változása a jelenlegi tendenciák alapján az NTS elfogadása nélkül

A Nemzeti Tájstratégia a „*tájhasználat és a felszínborítás változására*” helyezi a hangsúlyt, ezért a változások jövőbeni alakulását is ezen prognosztizált változásokkal érdemes bemutatni. A változások modelljei előtt érdemes az egyik fő hajtóerejét, mozgatórugóját a népességszám változás előrejelzést áttekinteni. A 2021 tartó demográfiai előrejelzés szerint a településenkénti lakosságszám az ország jelentős területén csökken. Számos település akár lakosságszámának 50%-t is el fogja veszíteni, ami jelentős hatással lesz a területhasználat

változásokra⁸. A lakosság területi átrendeződés jelentős koncentrálódást mutat majd a fővárosi agglomeráció, Debrecen, Székesfehérvár, Győr-Komárom, Kaposvár térségében. A területi átrendeződés természetesen a területhasználatok változását is maga után fogja vonzani.

A területhasználat változások modellezésére napjainkban már több lehetőség is rendelkezésre áll. A területhasználat változások jövőbeni trendjeinek elemzéséhez a Farkas J. és Lennert J. (2015) munkáját⁹ és az OTrT területhasználat változás¹⁰ modellezéseit használtuk fel. A modellezéshez előbbi a térinformatikai alapú Land Change Modeler szoftvert utóbbi Metronamica szoftver használta. A modellezés kiinduló alapja a jelenlegi területhasználat, az utóbbi évek területhasználat változási trendjei, a demográfiai előrejelzések, illetve a fejlesztések, jogi korlátok (pl. természetvédelmi védettség).

Szabályozás nélkül a területhasználat változás a kevesebb megszűnő mezőgazdasági területet, kevesebb új beépítést és kevesebb természetközeli terület megjelenését jelenti. Ugyanakkor a természetközeli-mezőgazdasági, illetve a természetközeli-beépített területek közötti konverzió nagyobb, ami a természetközeli területek fokozatos csökkenését jelenti.

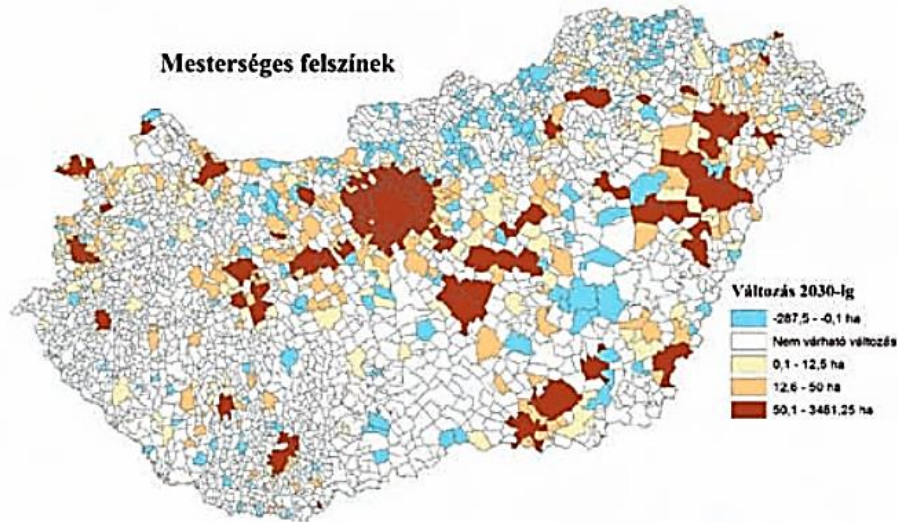
A burkolt felületek felszíneken az ország nagy részének negatív demográfiai kilátásai ellenére csökkenés csak korlátozottan és esetlegesen valószínű. Az agglomerációs folyamatok felgyorsulásával, a közösségi közlekedés fejlesztésével számolva, Budapest agglomerációs hatása egyre nagyobb lesz, ennek megfelelően nem csak Pest, hanem Heves, Nógrád megyékben is lehet számolni népességnövekedéssel. Az agglomerációs folyamattal párhuzamosan a periférikus északkeleti megyékben nagyobb arányú népességcsökkenés várható. A korábbi trendeknek megfelelően az elnéptelenedő területeken az elhagyott ingatlanokra – vagy éppen a volt iparterületek barnamezőire – rekultiválás és funkcióváltás helyett jó eséllyel lassú enyészet vár.

A településhálózat fejlődésében egyre erőteljesebb lesz a városhálózati koncentráció. Egyre jobban kibontakozik a pólusos fejlődés (100.000-es városok). Tovább folytatódik a tengelyes fejlődés valamint a pólusok és tengelyek felé történő áramlás. A nagyvárosok környéki települések robbanásszerű fejlődése, a szuburbanizáció figyelhető majd meg, ugyanakkor ezzel párhuzamosan folytatódik a jelentős kiterjedésű vidéki térségek nagy mértékű elnéptelenedése. A leszakadó-zsugorodó térségek bizonytalansága fokozódik. A területi kiegyenlítés stratégiájának korábbi elképzelései egyre inkább háttérbe szorulnak majd.

⁸ Prodemo Bt. előrejelzés, In: OFTK, 2014

⁹ Farkas Jenő – Lennert József; földhasználat-változás modellezése és előrejelzése Magyarországon

¹⁰ Az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvény felülvizsgálata, 2013

4. ábra Burkolt felületek változása 2030-ig (Forrás: Farkas J., 2015)

A szőlők és gyümölcsösök esetében az egyes termőközetek esetében eltérő trendek érvényesülnek: míg a Kiskunság szőlőültetvényein felhagyással kell számolni, addig Szabolcsban és Szatmárban a gyümölcsösök területének kismértékű bővülése várható.

A tanulmány szerint a „komplex mezőgazdasági felszínek” meglehetősen heterogén kategóriát alkotnak. Ide tartoznak a természetes gyepek vagy erdőfoltokat tartalmazó mezőgazdasági területek, a tanyás területek, valamint az alföldi mezővárosok kertségei. A rendszerváltás után ebben a kategóriában mentek végbe a legdrasztikusabb változások, és a jövőben a trendek folytatódásával kell számolni. Az egyöntetű, nagyarányú csökkenés az Alföldön a tanyarendszer további felszámolásának lehetőségét veti fel, ami nagy csapás lenne a hagyományos alföldi kultúrtáj számára.

Amennyiben nincs szabályozás, és az OTTr által meghatározott infrastrukturális fejlesztések, valamint természetvédelmi területek megőrzése, fejlesztése nem valósul meg, a mezőgazdasági területek kisebb mértékű csökkenésére lehet számítani (2030-ra közel 5 970 000 ha). A szántóterületek kivonása két okból történhet: Közép-Magyarországon elsősorban fejlesztési, illetve lakóterületté válnak a területek, míg kelet Magyarországon elsősorban a demográfiai csökkenés miatt a felhagyás folyamata lesz a jellemző.

Gyepterületek esetében további csökkenés figyelhető meg az ország területén. A Duna-Tisza közén egybefüggő területeken és elszórtan az ország több településén ezzel ellentétes tendenciák is lejátszódhatnak, szórványosan növekedhet a gyepterület.

Az elmúlt években Magyarország erdősiségei aránya fokozatosan növekedett. (2003-ban 19%, 2008-ban 20% körül). Az országos erdőstratégia és az azt elősegítő OTTr szabályozása nélkül az elkövetkező 20 évben az erdőterületek növekedési üteme valószínűleg lelassulna, sőt bizonyos térségekben csökkenne az erdősiség. Az erdők szerepe kiemelkedő a szél- és vízéróziónak elleni védekezésben, a klímaváltozás folyamatának és hatásainak csökkentésében, illetve az egészséges természetközeli környezet biztosításában. Az erdők esetében látható, hogy az erdőállomány megoszlása – összhangban az erdőgazdálkodás célkitűzéseivel – a

jövőben jóval kiegyenlítettebb lesz, jelentősebb bővülés elsősorban a Kiskunságban és a Nyírségben várható.

Biológiai diverzitás, ökoszisztéma-szolgáltatások jövőbeli alakulása

A biológiai diverzitás, a természeti tőke és az ökoszisztéma szolgáltatások értéke az országban folyamatosan csökkenő értéket mutat. Az ökoszisztéma változások mérésére és **különösen térképezésére még nincs kialakult módszer**, de a MÉTA kutatások keretében végzett természeti tőke becslés szerint Magyarország természetes növényállománya és ezzel együtt természeti tőkéje folyamatosan csökken. A Duna-Tisza közén végzett vizsgálatok alapján ez a változás évente kb. 1%-ot 15 év alatt 40 074 hektár csökkenést jelent¹¹. Az NTS megvalósulása nélkül ez a negatív tendencia valószínűleg tovább folytatódik.

3.5. A stratégia megvalósulásával közvetve vagy közvetlenül környezeti szempontból negatív hatást kiváltó tényezők feltárása

A környezeti vizsgálatok egyik sarkalatos pontja, a negatív hatások feltárása. A negatív hatások feltárásánál a hatótényezők esetén a természeti erőforrások igénybevételét (pl. infrastruktúra létesítmények, beépítések helyfoglalása), a környezeti terhelésen a földre, vízre, talajra, levegőre gyakorolt hatásokat értjük. Külön vizsgálat tárgyát képezi még az esetleg emberi egészségre gyakorolt közvetett vagy közvetlen hatások feltárása. Kevés az olyan stratégia, mint a Nemzeti Tájstratégia, ahol azt lehet mondani, hogy a stratégia megvalósulásának nincsenek negatív hatásai. A stratégia alapcélkitűzése ugyanis a természeti és táji környezet javítása, a különböző esetleg ellentétes szakágazati érdekek összehangolása.

3.6. A stratégia megvalósulása esetén várható közvetett vagy közvetlen hatások előrejelzése (különös tekintettel a környezeti elemekre /földre, levegőre, vízre, élővilágra, épített környezetre, ez utóbbi részeként az építészeti és régészeti örökségre/, a környezeti elemek rendszereire, folyamataira, szerkezetére, különösen a tájra, településre, klímára, természeti (ökológiai) rendszerre, Natura2000 területekre, a biodiverzitásra, valamint az emberek egészségi állapotára, társadalmi, gazdasági változásokra)

Az NTS megvalósulása elsősorban új, holisztikus, rendszerszemléletű megközelítésével hozhat eredményt a szétaprózott, olykor egymással is ellentétes ágazati stratégiák között. A pozitív hatások, ezért nemcsak külön-külön – az egyes elemeken keresztül – fejtik ki hatásukat, hanem közös aktivizációs energiaként jelenhetnek meg, illetve olyan zsinórmértéket jelenhetnek. A becsült, várható közvetlen és közvetett hatásokat az NTS célok szerinti bontásban ismertetjük.

1. cél: Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás megalapozása

¹¹ Biró M, Czúcz B, Horváth F, Révész A, Csatári B, Molnár Zs. (2013): Drivers of grassland loss in Hungary during the post-socialist transformation (1987– 1999). Landscape Ecology 28: 789-803.

- A konszenzuson alapuló tájpolitika elfogadottá válna hazánkban. Komplex ágazatokon átnyúló tájgazdálkodási szemlélet válik általánossá.
- Elkészül, elfogadásra kerül és beépül a tervezési rendszerbe egy olyan tájkarakter alapú térségi megközelítésű szemlélet, amely megkönnyíti a „táji” szemléletű gondolkodást, tervezés. Ehhez kapcsolódóan az Európa Tanács Európai Táj Egyezmény szellemének megfelelően a tájkarakter területek tipizálásához elkészül a „minőségi célkitűzéseket” tartalmazó, a tervezést segítő információs adatbázis is.
- Az NTS megvalósulásával valószínűleg változatosabb, mozaikosabb tájképileg gazdagabb tájszerkezet jellemzi majd az országot.
- A kulturális örökség védelme az integrált tervezés gyakorlati eszközével egészül ki, ezáltal komplexebb jellegű védelem alakulhat ki.
- A „történeti táj” kulturális örökségvédelmi kategória szakmai megalapozása megteremti a lehetőségét, hogy új történeti tájak kerüljenek lehatárolásra.
- Az OTFK-ban lehatárolt „kultúrtájak” kategóriája bekerül a tervezési gyakorlatba, illetve a kategória szakmai tartalommal tölthető meg.
- Tovább erősödik a tájhoz kapcsolódó természetvédelmi és kulturális-örökségvédelmi értékek védelmének megalapozottsága.
- Az NTS megvalósításának egyik következménye, hogy létrejön a régóta hiányzó központi táji információs rendszer, monitoring rendszer, amely a különböző ágazatok tájjal kapcsolatos adatait egy metarendszerben gyűjti, jeleníti meg.
- A táji, környezeti információhoz történő hozzáférés javulna. Ellenőrzött, szabványosított adatok állnának rendelkezésre a tervezők, döntéshozók, és helyi lakosok számára (pl. zöld infrastruktúra kataszterek, fakataszterek, értéktárak stb.).
- Az NTS elfogadásával megnő a lehetőség arra, hogy a tájtervezés, terhelhetőségi vizsgálatok, tájértékelések vagy tájvédelmi tervek az őket megillető helyre kerüljenek a tervezési hierarchiában. A követő magatartás felváltja egy rendszerben történő ok-okozati összefüggésekre épülő felelős tervezői gondolkodás.
- A hatósági, jogi, jogalkotási, közigazgatási folyamatokban a táji szempontok érdekképviselője magasabb szintre emelkedik.
- A hiányzó törvények esetleges megalkotásával együtt kialakul a táji tervek hierarchikus rendszere, megjelennek olyan új szemléletű tervek is mint a tájak kezelési terve, az ökoszisztéma szolgáltatások vizsgálatához kapcsolódó tervek, a zöld infrastruktúra összekapcsolását elősegítő tervek, a tájkarakter védelmét célzó tervek.
- A következő tervezési ciklusba keretprogramjának megalkotásakor a táji kérdések nagyobb szerepkörrel megjelenhetnek az új, 2020-tól kezdődő tervezési ciklusban.

2. cél: Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás

- Növekszik zöld infrastruktúra elemek száma így ökológiailag értékesebb, magasabb ökoszisztéma szolgáltatású területek keletkeznek.
- Az agrár-környezetvédelemben (AKG) a zöldítés, a kölcsönös megfeleltetés, a HMKÁ-hoz kapcsolódó tájfenntartás és élőhelyvédelem szemlélete átalakul. Az NTS integratív szerepének betöltésével az AKG-ben tovább nő a jelentősége a táji szemléletnek.
- A zöld infrastruktúra fogalmának elterjedésével és beépülésével a területrendezési és településrendezési tervezésbe tovább növekszik a zöldfelületekkel borított multifunkcionális területek aránya, illetve növekszik a konnektivitás, az átjárhatóság.

- A kulturális örökségvédelem elemei nagyobb hangsúlyt kapnak a területi és település tervezés során. Az örökségvédelem rendszere, tervhierarchiája, jogszabályi támogatottsága eléri és illeszkedik a természetvédelem hierarchikus rendszeréhez. A kulturális örökségvédelmi elemek táji „beágyazottsága” növekszik.
- A települések, az épített környezet, a településkép, utcakép, a tájkarakter (tájjelleg) kedvezőbbé válik.
- A vízviszatartás, a tározás nemcsak nagyobb, országos lépekű projektek esetében, hanem a települési vízgazdálkodásban is nagyobb teret nyer.
- A települések új beépítéseinek területpazarló terjeszkedése megszűnik. A zöldmezős beruházások mérlege a területek rehabilitálásának irányába mozdul el.
- A biológiailag aktív területek nagyságának csökkenése megáll, vagy visszafordul.
- A táj mint érték, mint erőforrás megjelenik és elfogadottá válik a terület-, város- és vidékfejlesztési tervezésben és rendezésben.
- A tájkarakter alapú tervezéssel a települések arculata javul.

3. cél: A tájidentitás növelése

- Rendkívül fontos kiemelni, hogy az NTS elfogadásával és elveinek mindennapi gyakorlatban történő megjelenésével a táj mint érték egyre nagyobb szerepet kap az állampolgárok értékrendjében.
- A táj mint komplex erőforrás, mint létünk élettere, mindennapi életünk helyszíne egyre jobban megjelenik a köztudatban, illetve a felelős döntéshozatalok kapcsán.
- Az NTS-nek pozitív hatása lesz a természetvédelemmel, tájvédelemmel, kulturális örökségvédelemmel, környezetvédelemmel foglalkozó helyi közösségekre, önszerveződő csoportokra.
- Az NTS elvei egyre nagyobb szerepet kapnak az agrár-környezetvédelemben és az ökológiai gazdálkodásban. Egyre több olyan jó gyakorlat kerül rögzítésre és jut el a gazdálkodókhoz, amely környezettudatos gazdálkodás és fenntartható tájhasználat elterjedését teszi lehetővé minél szélesebb körben.
- A helyi értékek gyűjtésével, rendszerezésével a születési hely, lakóhely szerepe felértékelődik, táji kötődések kialakulásával csökkenthető a városok felé irányuló elvándorlás.
- A jól működő helyi települési „jó gyakorlatok” mint alapvető bázis- és az állami szerepvállalás fontos kiegészítője segíti a tájpolitika megvalósítását.
- A civil szervezetek és egyházak bekapcsolódása a tájpolitika feladataiba, erősítésük, működésük segítése a szubszidiaritás alapelve mentén kiemelten fontos tájpolitikai érdek, amely a tájidentitást és felelősségvállalást erősítheti. A helyi szereplők információs és együttműködési hálózatba szervezésével, tevékenységének összehangolásával tájszintű együttműködési hálózatok alakulnak ki.

3.7. Országhatáron átnyúló hatások

A Stratégia megvalósítása során kedvezőtlen környezeti hatások nem érik a szomszédos országok területét, jelentős hatások nem voltak beazonosíthatók az SKV során.

4. Javaslat környezeti szempontú intézkedésre

4.1. A stratégia megvalósítása következtében várhatóan fellépő környezetre káros hatások elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó, a tervben, illetve programban szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése, javaslatok egyéb szükséges intézkedésekre

A stratégia megvalósítása következtében várhatóan nem lép fel környezetre káros hatás, (az NTS természeti erőforrás közvetlen igénybevételét vagy környezetterhelés közvetlen előidézését nem jelenti) ezért nem merül fel ezek elkerülésére, csökkentésére vagy ellentételezésére vonatkozó javaslat.

Az NTS-ben szereplő intézkedések környezeti hatékonyságának értékelése:

Abban az esetben, ha az NTS elvei következetesen be tudnak épülni az ágazati stratégiákba és ágazati politikába, az NTS jelentős mértékben tud preventív lenni, vagy ellentételezni korábbi – nem az NTS által kezelt – kedvezőtlen környezeti hatásokat.

A tájpolitika megvalósítási rendszerében a megfelelő szintű intézményi, partnerségi, bizalmi elv bevezetése és alkalmazása szükséges, a jógyakorlatok elismerésével és megismertetésével támogatottan.

Az erősségek között a „nemzetközi kötelezettségek felvállalása” címsor alatt differenciáltabban javaslunk fogalmazni: „számos intézkedés” valóban történt, de a lényeg: az Európai Táj Egyezmény szellemiségének érvényesítése a tervezési rendszerben, a valós tájtervezés – még várat magára.

A gyengeségek felsorolását javasoljuk kiegészíteni azzal, hogy hiányoznak a tájpotenciál kihasználását segítő „racionális földhasználat” kialakítását támogató eszközök.

4.2. Javaslat olyan környezeti szempontú előírásokra, feltételekre, amelyeket a stratégia által befolyásolt más terveknél figyelembe kell venni

Az NTS foglalkozik az ökológiai tényezők figyelembevételével és ennek következtében az élőhelyek javításának lehetőségei közül több témakörben tartalmaznak intézkedéseket, (pl. vízfolyások rehabilitációja, vagy a mezőgazdasági tájhasználat, a szakszerű mezőgazdasági művelés, valamint a táblaszintű vízrendezési művek, ide érthetők az időszakos vízmegtartást és szükség esetén a többlet elvezetést is biztosító gypsávok karbantartása, vízvédelmi puffersávok kialakítása és megőrzése). A megfelelő kialakítás és a pozitív környezeti következmények (vízminőség és mennyiség, élőhelyfejlesztés, ökológiai átjárhatóság, alkalmazkodás javítása) elérése érdekében szakterületi együttműködésre,

közös ökoszisztéma szemléletre, megközelítésre, bemutatható jó példákra, összehangolt kezelési és tervezési gyakorlatra és monitoringra van szükség.

Az aktuális 2014-2020 közötti időszakra szóló Vidékfejlesztési Program keretében megvalósuló **tájgazdálkodási együttműködések** keretében az NTS céljainak megvalósulását is segítő tájgazdálkodási eszközök, pl. birtoktervek, zöldpontrendszer tesztelése elvégezhető. Fontos szempontként javasoljuk, olyan területek bevonását is, amelyeken már vannak táji együttműködések, mint például az elismert natúrparkok települései.

Javasoljuk, hogy a **területpolitikai tervezés** térjen ki a térségi fenntarthatóság fogalmkörére, különösen a fenntarthatóságukban kritikus állapotú hazai térségek fenntarthatóságának helyreállítására (pl. Balaton, Budapest-agglomeráció).

Javasoljuk, hogy az NTS-ben megfogalmazott tájjal kapcsolatos témakörök (pl. **tájvédelem, tájértékelés, tájterhelés, tájkarakter, zöld infrastruktúra**) konkrét feladatokkal (hozzárendelt eszközökkel együtt) explicit módon jelenjenek meg a különböző stratégiákban.

Javasoljuk, hogy az NTS-hez kapcsolódó stratégiák felülvizsgálatakor a **monitoring rendszerbe** kerüljenek be olyan mérőföldkövek, indikátorok, amelyeket az NTS 8. fejezete (Nyomon követés) tartalmaz.

Fontos, hogy a kormányzati stratégiai irányítás rendje szerint az új és felülvizsgálatra kerülő stratégiák integrálják a **táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat** követelményét.

5. Monitorozási javaslatok és indikátorok meghatározása

5.1. A terv érvényesítése során fellépő környezeti hatásokra vonatkozóan indikátorok meghatározása, monitorozási javaslatok értékelése

Az NTS 8. fejezete tartalmazza az NTS megvalósulásának, nyomon követésének mérhető indikátorait, mérőföldköveit. Az NTS racionális keretek között határozta meg a stratégia indikátorait, olyan indikátorok kerültek kiválasztásra, amelyek alkalmasak a célok és az alcélok megvalósulásának nyomon követésére, figyelembe véve a releváns adatok hozzáférhetőségét és előállítási költségigényét. (Itt kell megjegyezni, hogy a tájállapot nyomon követésének indikátora nem azonos a Stratégia céljainak nyomon követésével, bár jó átfedés lehet az indikátorok között).

A tájváltozás monitorozása külön célként, feladatként jelenik meg az NTS-ben, és ehhez külön indikátorkészlet szükséges. A tájváltozás indikátorainak körét, rendszerét külön háttér tanulmányban szükséges megalapozni. A tájváltozás monitorozása jóval komplexebb kérdés mint magának az NTS-nek a monitorozása, hiszen felvet olyan problémákat is minthogy mi lesz a monitorozás szervezeti háttere, hogyan gyűlnek az adatok, milyen lesz a hozzáférés vagy hogyan történik a finanszírozás.

Összességében megállapítható, hogy az NTS Nyomon követés fejezetben megfogalmazott indikátorai alkalmasak a Stratégia érvényesülésének mérésére, új, kiegészítő indikátorok bevezetésére nincs szükség.

5.2. Végrehajtást segítő intézkedések – Követő intézkedések (follow up)

Tájstratégia (NTS) továbbfejlesztésének és megvalósításának jelen pillanatban látható lépései során erősíthetik annak hatásosságát, eredményességét (14. táblázat).

Mielőtt bemutatnánk javaslatainkat felhívjuk a figyelmet az SKV és más értékelések, hatásvizsgálatok követési programjainak kialakítására, amely a legújabb hazai **Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiának több fő célkitűzésébe is illeszkedik**.

Mindezek fényében, röviden összefoglaljuk az NTS végrehajtása és követő intézkedései során kiemelt figyelemre érdemes szempontokra vonatkozó javaslatainkat, amelyek a későbbi folyamatok során pontosíthatók, az NFFKS értelmében javasolt döntéstámogató fenntarthatósági hatásvizsgálatok (pl. egyszerűsített SKV-k keretében) értékelhetők.

Javaslatok a végrehajtás, a követő intézkedések során kiemelt figyelemre érdemes szempontokra		
1.	Tájszintű ismertek, tapasztalatok és tudásbázis növelése, tudásmegosztás, közösségi, társadalmi tanulás megvalósítása	- A társadalmi tudás szerves építkezését elősegítő ösztönző keretek, eszközök előnyben részesítése (kultúra, családi párbeszéd, helyi közösségek tudása stb.). - Társadalmi párbeszéd elősegítése, ösztönzése, érdemi kommunikációs lehetőségek, csatornák kialakítása a döntéshozatal, az egyes eljárások során. Aktív tájékoztatás. Tudomány, közigazgatás, az üzleti és a társadalmi ismeretek, megközelítési módokról szóló párbeszéd és kommunikáció segítése. A táj értékrendben betöltött szerepének erősítése, a jó és rossz tájhasználatok, területhasználatok következményeit bemutató kommunikáció. Bemutató helyek, mintaszerű együttműködések, mintagazdaságok, tájközpontok, települések támogatása, hozzáférés, tudásátadás, mintakövetés ösztönzése, támogatása. - A tudásátadás, a legjobb gyakorlat alkalmazásának nyomon követésére, illetve az ezen folyamatok kereteinek állapota vizsgálatára alkalmas monitoring kialakítása. A környezeti, táji tudatosság és a fenntarthatósági értékrend alakulásának bemutatására alkalmas monitoring és indikátor rendszer.
2.	Tájszintű állampolgári aktivitás, összefogás és együttműködési elkötelezettség növelése	- Tajműhelyek, közösségi együttműködések létrehozása. Tájgondnokság mint szakmai, koordinációs és együttműködési felelősségi pozíció kialakulásának és betöltésének elősegítése. - Hiteles és elkötelezett az adott táj fenntarthatóságért tevékenykedő személyek bemutatása (civil, üzleti, politikus, tudós, köztisztviselő, szakmunkás, pap, tanár stb.). A tájat mint értéket és együttműködési, ugyanakkor felelősségi keretet bemutató kommunikáció. Véleményformáló műsorokban rendszeresen visszatérő témaként jelenjen meg. - A táji identitást és elkötelezettséget erősítő és gátló tényezők nyomon követése és bemutatása.
3.	A táji változások értékelése és visszacsatolások biztosítása országos és táji szinten	- A táj, mint fejlesztési és kezelési egység kijelölése, amely egyrészt a közigazgatás, a szakpolitika és a kormányzás számára irányadó tervezési, fejlesztési és visszacsatolási területi egység. Másrészt lényeges egymással összefüggő két célterület az ökoszisztéma szolgáltatások (benne víz, talaj, biológiai sokféleség, mint természeti erőforrások) és a klímaváltozás, illetve ehhez kapcsolódó társadalmi és gazdasági veszélyek és lehetőségek kezelésének területi alapegysége. - A tájak változási irányainak egyértelmű kommunikációja, a helyi, térségi és az országos, intézményi, ágazati szempontok és eredmények megjelenítése. A fogyasztói értékrend (a mindent árucikknek tekintő létforma) mellett a minden személyt és életet értéknek tekintő létforma táji következményeit és a lehetséges szembenállás, táji és értékrendi fordulatok és jó példákat bemutató kommunikáció. A tájak megismerését és a tájak működésének megértését segítő kommunikáció és médiatartalom. - Nyílt hozzáférés az eredményekhez. Statisztikai rendszer és indikátorok fejlesztése.

4.	NTS feladatok érvényesítése az egyes projektek tervezése és kivitelezése során	- Világos, érthető NTS-megfelelő, tájszintű, eredményalapú kiválasztási és jogosultsági kritériumok kialakítása. Intézkedések együttes pozitív hatásának (szinergiáinak) erősítését szolgáló garanciák beépítése. - Felkészült, lehetőleg helyi szakértői, tanácsadói bázis kialakítása, meglévő továbbfejlesztése. A programok és projektek problémáinak megfelelő és gyorsreagálású kezelése. - A 2020 utáni tervezési időszakra való felkészülés. - A tervezett programok, beruházások, pályázatok és egyéb támogatási konstrukciók keretében meghatározott tájszintű célok és elvárt és elért tájszintű eredményeinek nyilvánossága. - Tájszintű, területi eredményesség nyomon követése, visszacsatolások gyűjtése.
5.	Újszerű táji együttműködési keretek megfelelő tájhasználat kialakítása érdekében, amely az eredményes és fenntartható természeti erőforrás gazdálkodás egyik alapvető kritériuma	- Már létező és eredményeket felmutató táji együttműködések (natúrparkok, zöldutak), illetve a fenntarthatóság előőrseiként működő települések tájszintű fejlesztése, minőségi fejlődésének elősegítése. - Helyi (natúrparkok, zöldutak) hálózatok kezelése, fejlesztése bekapcsolva a megyei és az országos hálózatokba, kiemelt szerepet kaphatnak a táji és helyi vízgazdálkodási, ökoszisztéma szemléletű, gazdaságfejlesztési célok és eredmények az identitás erősítése érdekében. - Tájszintű helyi adatbázisok és tudásbázis fejlesztése, országos értéktárakhoz, monitoringhoz, indikátorokhoz kapcsolódó adat- és információ áramlás biztosítása.

14. táblázat. Javaslatok a végrehajtás, a követő intézkedések során kiemelt figyelemre érdemes szempontokra

6. Közérthető összefoglaló

Az első Nemzeti Tájstratégia küldetése/célja az Európa Tanács Európai Táj Egyezményében rögzített feladatok meghatározása alapján három pontban foglalható össze: komplex, holisztikus látásmód kialakítása, a táji szemlélet beépítése az ágazati politikákba, stratégiákba, a rendszerszemléletű (ok-okozati összefüggéseket feltárva), megközelítés és felelősségvállalás a területhasználatok alakításában.

1. Komplex holisztikus látásmód kialakítása és elfogadtatása a táj használatában, illetve a tájhasználatokkal érintettek körében.

A Tájstratégia kiváló lehetőséget biztosít a sokszor, és sok helyen emlegetett komplex, holisztikus, multifunkcionális fenntarthatóságot figyelembe vevő táji/területi szemlélet alkalmazására. A Tájstratégia talán legfontosabb eleme, hogy a globális kihívásokra adott válaszokat nem elkülönülten próbálja kezelni, hanem a területiséget (táji szemléletet) középpontba emelve közös stratégiát, válaszokat fogalmaz meg a környezeti kihívásokra.

Tájstratégia és globális kihívások

A Tájstratégia szemléletében jól tükrözi ezt az Európa Tanács Európai Táj Egyezménye által is elvárt szemléletmódot.

2. A tájat, mint az élővilág és benne az ember lételemét, a környezetminőség alapvető letéteményesét az ágazati politikák megalapozó szemléleti elemévé tenni és a meghatározott kiemelt értékvédelmi szempontok alapján lehatárolt területeket és funkciókat védeni, megőrizni.

A harmonikus fejlődés egyik legnagyobb gátja, hogy a fejlődést biztosító, befolyásoló szakterületek és szakpolitikák egymással nemcsak, hogy nem kellően összehangoltan, de gyakran ellentétes célokat megfogalmazva működnek. Ezért mind nagyobb teret kell kapnia a teljességre törekvő megközelítésnek (összefüggések vizsgálata, hatásfolyamatok feltárása), a rövid, közép és hosszú távú szempontok egyidejű figyelembe vételének. A Tájstratégia végrehajtásának kulcsfeltétele a támogatási rendszerek összehangolása, a szakpolitikai, ágazati álláspontok és megoldások egy irányba mutató közelítése. Ennek egyik kulcsterülete a fenntarthatóság, tájaink terhelhetősége és az ökoszisztémák regenerációs képessége figyelembe vétele, a környezetterhelés és – szennyezés visszaszorítása, a természeti

erőforrások bölcs hasznosítása. Másik kulcs-terület a területiség, mint átfogó rendező elv figyelembe vétele, a fenntartható térhasználat és az egymást kedvező irányban erősítő területi folyamatok és hatások elősegítése, az egyes térségek környezeti, társadalmi és gazdasági adottságaihoz illeszkedő beavatkozások kialakítása.

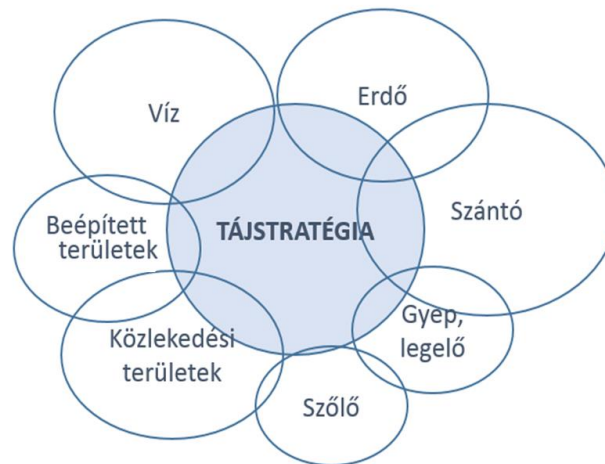
Tájstratégia és az ágazatok kapcsolata

A Tájstratégia így bizonyos szempontból nézve több is és kevesebb is, mint más ágazati stratégiák, szakpolitikák. A stratégiák között egyfajta horizontális szemléletet tükrözve útmutatót jelöl ki, keretet ad más ágazati stratégiák számára, ugyanakkor mélységét, javaslatainak kidolgozottságát tekintve inkább így keretstratégia jellegű a Fenntartható Fejlődési Keretstratégiához, vagy az Éghajlatváltozási Stratégiához hasonlóan. Az NTS fő fókusza itt is a stratégiák közös nevezője, közös alapja, a tájra gyakorolt hatás.

3. Az ok-okozati következményeket feltárva a táj állapotát és a kiváltó hatásokat együtt kezelve, rámutatni a tájhasználatból adódó felelősségvállalás szükségességére.

A Tájstratégia a tájhasználat változásokat rendszerszemléletben, az ok-okozati összefüggéseket feltárva elemzi. Az NTS logikájában követi az EU által is elvárt DPSIR szemléletű megközelítést, ahol hajtóerők elemzését és a hatások vizsgálata követően a körfolyamat utolsó eleme a társadalmi válasz. A megvizsgált stratégiák ismeretében az NTS a hangsúlyt a „*tájhasználat és felszínborítás*” változására helyezi.

Tájstratégia és a területhasználatok kapcsolata

Az NTS környezeti vizsgálata alapján összességében megállapítható, hogy a Stratégia megvalósulása nem jár negatív környezeti következményekkel. Multiplikatív hatást kifejtve beépül a tájjal kapcsolatos egyéb stratégiákba, döntéshozatalba, így megvalósulása esetén a tájjal kapcsolatos döntéshozatal koordináltabbá válik, magasabb szintre emelkedik, hozzájárulva ezzel a célként meghatározott természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelméhez, a bölcs és takarékos területhasználathoz és az éghajlatváltozás hatásának mérsékléséhez.

Az NTS további eredménye, hogy hozzájárul az Európai Táj Egyezményhez és a Biodiverzitás Egyezményhez kapcsolatos hazai feladatok, kötelezettségek megoldásához, így a tájjal kapcsolatos jogszabályok harmonizálásához, valamint a település- és területrendezési jogszabályokba illesztésükhöz.